

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
FAKULTA PEDAGOGICKÁ
KATEDRA VÝTVARNÉ KULTURY

DIPLOMOVÁ PRÁCE

SOUBOR RUČNĚ PALIČKOVANÝCH
AUTORSKÝCH ŠPERKŮ

Autor: Petra Tíková

Obor: Učitelství pro střední školy, PS-VV

Vedoucí práce: Mgr. Naděžda Potůčková

Plzeň 2012

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

V Plzni

Podpis

Děkuji Mgr. Naděždě Potůčkové, za cenné připomínky, podnětné vedení a vstřícný přístup, který mi při vedení diplomové práce poskytla. Děkuji všem, kteří mě při tvorbě diplomové práce podpořili a jakkoli pomohli. Děkuji hlavně své rodině a blízkým, kteří mi byli vždy oporou.

Obsah :

Anotace	5
Úvod	7
1. Teoretická část - Historie paličkové krajky	8
1.1. Vývoj paličkové krajky v Evropě	8
1.2. Vývoj paličkové krajky V ČR	9
1.2.1. Krajkářské školství v Čechách	11
1.2.2. Zahraniční vlivy.....	13
1.2.3. Regionální vývoj v jižních Čechách	15
1.2.4. Nejznámější osobnosti české moderní krajky	19
2. Praktická část - Vlastní tvorba	22
2.1. Východiska mé tvorby	22
2.2. Návrhová činnost	24
2.3. Výběr materiálu	25
2.4. Vlastní realizace	26
2.5. Následná péče	27
3. Didaktická část – Metodická příručka výuky paličkové krajky pro ZUŠ	28
3.1. Charakteristika metodické příručky	28
3.2. Nástroje a pomůcky	29
3.3. Přípravné práce	32
3.4. Značení v podvinku	35
3.5. Základní techniky	36
3.6. Technické prvky	38
3.7. Rozšířené techniky	42
3.8. Tužení	45
3.8. Praktická cvičení a návrhové kreslení	46
3.9. Shrnutí	57
Závěr	58
Resumé	59
Seznam použité literatury	60
Seznam obrazové přílohy	61

Anotace:

Předmětem diplomové práce je tvorba ručně paličkovaných autorských šperků. V teoretické části se zabývám historií paličkované krajky v Čechách se zaměřením na jihočeské krajkářství a zahraniční vlivy. V praktické části se inspiroji květinami jako zástupci přírody, funkcionalismem a geometrickou abstrakcí jako jejím protikladem. Technikou paličkované krajky jsem vytvořila šest šperků. V textu se zabývám výrobou šperku pomocí zvolené techniky a problematice následné péče.

Didaktická část se věnuje metodice výuky paličkované krajky pro Základní umělecké školy. Uvádím zde návrhy na praktická cvičení strukturovaná do čtyř tematických celků podle rozložení ve školním roce.

Klíčová slova:

Paličkovaná krajka, paličkování, příroda, geometrie, šperk

Abstract:

The subject of my thesis is making of handmade authorial bobbin-lace jewellery. In the theoretical part I am concerned with the history of bobbin-lace in the Czech Republic with a view to making laces in the South of Bohemia and its foreign influences.

In the practical part I let myself inspired by flowers as the elements of nature, and by functionalism and geometric abstraction as their opposition.

I have created six pieces of bobbin-lace jewellery. In the text below I describe particular bobbin-lace making technique and the problematic of subsequent care.

Didactic part is dedicated to the ways of bobbin-lace teaching at art schools. I present projects of practical exercises divided in four thematic units according to the whole-year schedule.

Keywords:

Bobbin-lace, bobbin, nature, geometry, jewel

1. Úvod

Téma diplomové práce Soubor ručně paličkovaných autorských šperků jsem si vybrala z několika důvodů. Jako výtvarník jsem zaměřena na textilní tvorbu, jelikož mám vystudovanou Střední uměleckou školu textilních řemesel v Praze, obor modelování a navrhování oděvů s aplikovanou krajkou. Tvorbě paličkované krajky se věnuji již několik let. Tato technika mě inspiruje svými možnostmi výtvarného vyjádření. Nabízí kombinaci tradičního řemesla s prvky moderního designu.

Dalším důvodem bylo mé několikaleté působení ve výtvarném oboru v ZUŠ ve Volyni, kde jsem zaměstnána jako učitelka. Zde jsem při práci s dětmi zaznamenala nedostatek metodických materiálů, a to i v oblasti paličkované krajky. Považuji za důležité seznamovat žáky s tradičními řemesly, a proto jsem se rozhodla ve své diplomové práci zpracovat metodickou příručku paličkované krajky pro učitele ZUŠ.

Pocházím z jižních Čech a jsem patriotem tohoto kraje, proto jsem se v části historického vývoje krajky zabývala dopodrobna hlavně jihočeským krajkářstvím, a to zejména sedlickou krajkou.

1. Teoretická část - Historie paličkované krajky

Podle některých historických zdrojů se paličkovaná krajka, sice v primitivnější formě, vyskytovala již v Dalmácii (území dnešního Chorvatska a Slovinska). Na tento fakt poukazují i naše nejznámější sběratelky krajek Marie Smolková a Regina Bíbová. Na základě zachovalých částí krajky ze 13. a 15. století v klášteře u Moskvy, tverském muzeu a muzeu v Dubrovniku usuzují, že paličkovanou krajkou znali již staří Slované v 10. a 11. století.

Jedna z teorií uvádí i možnost vzniku paličkované krajky dříve a v územích vzdálených více na východ. Tuto domněnku však nelze podložit konkrétními důkazy. V odborných kruzích převažuje názor, že paličkovaná krajka jako textilní umění vznikla v Itálii v 15. století.

1.1. Vývoj paličkované krajky v Evropě

Většina historických pramenů považuje za kolébku paličkované krajky Itálii 15. století. Během tohoto století se zde totiž vyvinulo obrovské množství různých vzorů a technik. Velký posun byl zaznamenán i v kvalitě a jemnosti zpracování. Vycházet můžeme z množství dochovaných krajek a knih vzorů. Právě z Itálie se paličkovaná krajka rozšířila do dalších zemí Evropy – Francie, Španělska, Nizozemí, Anglie a zejména Belgie, kde dosáhla v 17. a 18. století největšího rozmachu.

V Itálii v 16. století se krajka stává neodmyslitelnou součástí mužského i ženského oděvu. Neslouží už jen jako pouhá ozdoba, ale funguje také jako měřítko společenského postavení a odznak moci. Právě vyšší společenské vrstvy si techniku paličkované krajky oblíbily a věnují se jí jako svému koníčku. Ve spolupráci se šlechtou a díky jejímu financování vznikají krajkářské učebnice vzorů, krajkářské školy a dílny. Výraznou pozici ve společenských kruzích mají i umělci, především malíři, kteří se podílejí na navrhování krajky.

Ke konci 18. století paličkovaná krajka ztrácí podporu a zůstává zachována jen opakováním původních vzorů. Ve východní Evropě toto řemeslo zůstává zachováno jen díky lidové tvořivosti a také tím, že byla krajka použita do lidových krojů.

Ve 20. století se objevují zajímavé práce z Čech a ze Slovenska a paličkovaná krajka zažívá na našem území období renesance. Objevuje se zcela nové moderní pojetí krajky, které se odlišuje použitím vzorů, ale i celkovým zpracováním. Rozdíl můžeme pozorovat i ve využití krajky. Už neslouží pouze jako dekorace oděvu nebo stolních textilií, ale i jako samostatný objekt či šperk. Tím si česká krajka získala dobré jméno ve světě a na všech světových výstavách sklízí obdiv. Zdůrazňováno je naše neotřelé moderní pojetí a vysoká technická i umělecká úroveň.¹

1.2. Vývoj paličkované krajky v České republice

Dle nepřímých důkazů, archiválií hovořících o českém krajkářství, již v 16. století můžeme předpokládat rozvoj paličkované krajky na našem území krátce po jeho vzniku v Itálii.

Také přední čeští odborníci² na historii textilních technik považují paličkovanou krajkou za techniku, která se na našem území vyvíjela samostatně.

Na českém území se hojně využívalo různých technik ozdobného zakončování tkanin. Mezi ně patří i jisté vývojové stupně paličkování. Ze západních zemí Evropy se k nám dostávaly také základní techniky výroby krajek, mezi které patří též paličkování.

Jelikož česká společnost byla tehdy na vysoké sociální úrovni, paličkovaná krajka se ve vyšších vrstvách velmi rychle rozšířila. Přispělo k tomu (již v 15. století) i šíření vzorníků tištěnou formou. Významně k vývoji krajkářství přispělo i stavovské členění společnosti, zakládající si na prestiži v odívání. V 16. století se vrchnost snaží odlišit ještě více a vychází řada zákazů pro venkovský a městský lid, hovořící o nápodobě šlechty v odívání a zdobení šperky. Na venkově však nebyly prostředky na nákup drahých módních textilií. Proto si venkovanky vyráběly vlastní, a to tak, že

¹ Viz. blíže Prošková, 1996

² Marie A. Smolková, Regina Bíbová, prof. Josef Vydra

napodobovaly originální vzory. Zdatnější krajkářky poté začaly vytvářet i vlastní vzory a krajka se stala pro chudé obyvatelstvo zdrojem přivýdělku.

Na našem území se výroba paličkované krajky rozšířila nejvíce v příhraničí, zejména v oblasti Krušných hor. Zde se již od středověku těžilo stříbro a tato oblast byla hned po Praze nejbohatším místem v Čechách. Paličkování je zde spojeno se jménem Barbory Uttmannové³.

Ke konci 16. století se paličkování šíří i dále do Čech.

Jednou z dalších významných oblastí výroby krajky v Čechách pak je Šumava a jižní Čechy. Nejstarší zmínkou z této oblasti je List Rudolfa II. z roku 1587, který povoluje vedle jiných řemesel i krajkářům usadit se v Hostouni na Domažlicku. Odtud se krajka šířila dál do jižních Čech, ale již ne v takové míře. Šumava byla málo zalidněna a bylo tu rozšířeno množství jiných domácích prací. Významným krajkářským centrem jižních Čech je Sedlice u Blatné.

Dalším místem, kde byla paličkováná krajka hojně rozšířena, jsou Orlické hory. Z roku 1642 se objevují první zmínky o paličkování spojené se jménem Magdaleny Grambové⁴. Ta na Vambersku paličkování rozšířila s použitím flanderských vzorů. Krajkářství zde dosahuje vysoké kvality a šíří se po celé oblasti Orlických hor. Postupně se stává největším krajkářským centrem v Čechách. Výrobky místních krajkářek byly nejlepším českým zbožím. Paličkují se tu především jemné vláčkové krajky, které se dělí podle jemnosti nití a hustoty zpracování půdice. „Podle krajkářek se nejhrubším krajkám říkalo půlzlatky, sejtky, šantaláše či palcáky, středně hrubým krajky doubravské, pomatené, žábové a falešné, pro nejjemnější se používala pojmenování jako fajnováče, fajnováčky nebo rejsované krajky.“⁵

Na Moravě se paličkované krajky sice užívá, ale nevyrábí se zde k prodeji. Většina krajek je dovezena z Čech nebo ze Slovenska. Místní krajka, kterou zde můžeme vidět, je výrazně barevná a kombinuje se s různými materiály. Vychází z východoevropského typu krajky. Zpracovává se jen v rámci lidové tvořivosti. Ve

³ Barbora Uttmannová pocházela ze zámožného rodu Elterleinů z krušných hor a v necelých šestnácti letech se provdala za Christopera Uttmanna, těžaře a podnikatele. Po jeho smrti vedla všechny rodinné podniky a úspěšně organizovala obchod, včetně paličkování. V roce 1571 zaměstnávala paličkováním nejméně 900 osob.

⁴ Magdalena Grambová, pocházela z Flander, byla ženou císařského plukovníka, který po bitvě na Bílé Hoře získal rychnovské a vambercké panství.

⁵ PROŠKOVÁ, Iva. *Ručně paličkovaná krajka*. 7. vydání 2010. Praha: Paličkování, 2003, s.68-69.

Slezsku se paličkovaná krajka rozšířila v letech 1804–1820 díky hraběnce Marii Walburg Truchsess-Zeilové, která v Kuníně u Nového Jičína zřizovala zámeckou školu, kde byla zavedena i výuka krajky. Další středisko paličkované krajky vzniklo v Osoblaze v Jeseníkách až v 19. století. Místní krajky se často kombinovaly s kovovými nitěmi a převažovala v nich pásková krajka. Na Valašsku a Hané se vyráběla specifická bílá pásková krajka, zvaná „zákrutková“, stáčená do různých motivů.⁶

Z dochovaných dobových oděvů můžeme pozorovat rychlý rozvoj krajky, která neodmyslitelně patřila k panskému oděvu. Zvýšená poptávka zapříčinila rychlé rozšíření techniky paličkované krajky a některé původní vzory i mezi prostý lid. V rámci feudální společnosti bylo paličkování zavedeno do robotní povinnosti. Na některých zámcích měli tak poddaní možnost naučit se zahraniční vzory a motivy. V ojedinělých případech se krajka vyskytuje v lidovém kroji už v 18. století, ale běžnou součástí kroje se stává až v 19. století.

1.2.1. Krajkářské školství v Čechách

V 16. století patřily horské oblasti Čech díky různým druhům podnikání k nejbohatším krajům. To se však změnilo s nástupem tovární výroby. O nákladnější rukodělné výrobky již nebyl zájem. Vláda na to reagovala podporou domácích prací a doškolováním. Již v polovině 18. století se krajkářství stalo samostatnou živností. S tím se pojí také ochranná opatření proti dovozu krajků z ciziny. Roku 1767 byla císařovnou Marií Terezií zřízena v Praze krajkářská škola, mimo jiné první ve střední Evropě. Své znalosti zde předávala zručná krajkářka z Nizozemí, která zde začala vyučovat i bruselskou krajku. I když provoz školy neměl dlouhého trvání, vyučilo se zde více než sto krajkářek.

Jedním z dalších pokusů o udržení kvality krajkářského řemesla na našem území bylo založení školy ve Vídni roku 1806. Ta ale byla již roku 1817 přeložena zpět do Prahy. Od roku 1806 vznikají první krajkářské školy v Krušných horách, a to v Jáchymově, Kraslicích a Lokti. Jako učitelky zde zřejmě působily bývalé absolventky vídeňské školy. Ve 20. letech vznikají v Krušnohoří další školy – Boží Dar, Slavkov, Měděnec a další.

⁶ Viz. blíže Prošková, Vondrušková, 2004, s. 70.

Množství škol vznikalo a zanikalo v průběhu 1. poloviny 19. století. Přes všechny obtíže bylo vychováno na 16 tisíc krajkářek. Nebylo tomu tak jen v Krušných horách, ale také v Českém lese a na Šumavě. Krajkářství si tu vybudovalo svébytnou pozici v průmyslu a místní tvorba zasahovala až do Bavor.

Ve druhé polovině 19. století můžeme zaznamenat rozkvět krajkářského řemesla, ale následně i jeho postupný úpadek, zapříčiněný sníženým odbytem rukodělné práce ve 20. letech 19. století v důsledku zavedení krajkářského stroje do výroby. Tato nepříznivá situace samozřejmě vyvolávala nelibost ve státní správě. Reakcí na to bylo roku 1879 zřízení Císařsko-královského centrálního školského ústavu se sídlem ve Vídni, jemuž podléhaly všechny krajkářské školy v Rakousku.

Podpořit české krajkářství se snažily i různé spolky, jako například Národní jednota pošumavská, která zřídila školu ve Strážově a Ústřední matice školská. Další školy vznikají ve Vamberku a v Blatné. V této podpoře krajkářství se projevuje zájem o národní hlediska a zachování české tradice.

Po zániku Rakouska-Uherska zanikl i centralizovaný ústav. Na území samostatné republiky vznikl nový pražský ústav. Ten byl oproti vídeňskému, který jen opakoval staré vzory, mnohem progresivnější. Přínos měl však vídeňský ústav v oblasti pedagogické a metodické.⁷

Státní ústav školský pro domácí průmysl v Praze převzal správu krajkářských a uměleckořemeslných škol od roku 1918. Malý kolektiv výtvarníků – pedagogů školy spojovalo nadšení v boji za výtvarný rozvoj české krajky. Důkazem byl jejich úspěch na mezinárodním fóru. Roku 1925 na Mezinárodní výstavě dekorativního umění v Paříži získal ústav Grand Prix.

Zakládající výtvarnicí se stala prof. Emílie Paličková, jejíž jméno se stalo ve vývoji české moderní krajky téměř legendou. Ústavu věnovala více než čtvrt století pilné práce. Teprve po 2. světové válce, se vznikem Vysoké školy uměleckoprůmyslové, se rozloučila prof. Paličková s ústavem, aby se na VŠUP stala jedinou profesorkou ve speciálním ateliéru krajky a výšivky na katedře textilního umění.

⁷ Viz. blíže Prošková, Vondrušková, 2004, s. 75-78.

V roce 1964 byl ústav přejmenován na Školský ústav umělecké výroby a byla uznána jeho výlučnost mezi ostatními školskými zařízeními. Patří, na rozdíl od jiných uměleckoprůmyslových škol, k zařízením přímo řízených ministerstvem školství. Školský ústav má ředitelství v Praze, ale spadá pod něj nejen pražská škola (pouze zde je čtyřletá střední odborná uměleckořemeslná škola s maturitou a tříleté odborné studium pomaturitního typu), ale i pobočky umístěné v různých oblastech Čech a Moravy, které zajišťují především výuku zájmových kursů pro pracující a školní mládež (Vamberk, Rokytnice, Potštejn, Letohrad, Sedlice u Blatné, Veselí nad Lužnicí, Strážnice na Moravě, Chomutov, Brno-venkov, Žďár nad Sázavou).

Vedle krátkodobých kursů vznikla při ústavu v Praze v roce 1964 Střední odborná uměleckořemeslná škola. Ta od roku 1995 působí jako Střední umělecká škola textilních řemesel s novým statutem a od roku 2002 přibyla Vyšší odborná škola. „V posledních patnácti letech se výuka rozšířila o nové specializace. Na čtyřleté střední škole lze studovat dva hlavní obory: textilní výtvarnictví a modelářství a návrhářství oděvů. Na VOŠ textilních řemesel je zaveden tříletý obor konzervování a restaurování textilií a nově obor textilní řemesla v oděvní tvorbě.“⁸

1.2.2. Zahraniční vlivy

Historicky i vývojově rozdělujeme krajků na dvě velké podskupiny. Jsou to krajků západoevropské a východoevropské, jejichž rozdílnost můžeme pozorovat v typu krajků, v jejím vývoji a způsobu vypracování. Čechy jsou pak místem, kde se částečně obě tyto skupiny střetávají a prolínají.⁹

Okruh západoevropský

„U západoevropské krajků se setkáváme s větší rozmanitostí vzorovou a větším počtem druhů krajků. Krajkářka spolupracovala s výtvarníkem, většinou malířem, takže kresbu do řeči krajků převáděla sama. To se odráží na krajkách – nejčastější vzory jsou květinové a později figurální.“

⁸ VOŠ a SUŠTR Praha: Informace o škole. [online]. 2008 [cit. 2012-06-15]. Dostupné z: <http://textilniskola.cz/informace/?tx=On>

⁹ Viz blíže prosšková, 1996, s. 11.

Materiál se užíval často velmi jemný. Nejjemnější krajka byla bruselská a valencienská.

U valencienské se používalo nejvíce párů na jeden centimetr a bruselská bývala někdy kombinována s ještě jemnější půdicí z šité krajky. Musela se pro svoji jemnost vyrábět ve sklepích, jejichž vlhkost niť zpevňovala. To samozřejmě neprospívalo očím krajkářek. Větší krajku pro zhoršení zraku mnohdy nedokázala dokončit jedna krajkářka, ale podílelo se na ní několik pracovníků.

Západoevropská krajka však často vystačila s jednoduchými technikami. K vyjádření jí stačilo pláténko a polohod v motivcích a půdice nebo spojky v ostatní výplni. Častá byla také technika stříhané krajky, u východoevropského typu téměř neznámá. Navíc se používalo více špendlíků, krajka byla řidší. Největšího rozsahu dosahuje krajka mnohopárová.

Rozdílná je také historie výchovy krajkářek a krajkářského školství. Zatímco ve východní Evropě školství téměř neexistuje, vznikají v západní Evropě školy a dílny ve všech významějších oblastech. Právě tak se vzory a podvinky již od 15. století rozšiřují a publikují. Několik knih vzorů vychází v 16. století v Itálii. U nás je známá „Nová vzorová kniha paličkovaných šňůr“, která vyšla v Curychu roku 1561. Množství škol, které v 16. a 17. století vznikají, je organizováno při krajkářských dílnách a žákyně se během výuky podílejí na výrobě.“¹⁰

Okruh východoevropský

Kolébku této krajkářské techniky byly slovanské kraje. Proniká až do Dalmácie.¹¹ Tyto krajky se zhotovovaly většinou po paměti, bez předkresleného vzoru a bez použití špendlíků. Dalším charakteristickým znakem bylo užití silnějších materiálů.¹² Krajky byly zhotovené ze základních vzorů. Typově se řadí mezi krajky páskové. V 18. a 19. století se staly neodmyslitelnou součástí lidového kroje.

Krajka jako součást lidového kroje vynikala výraznou barevností, která se lišila dle dané krojové oblasti, pro kterou byla charakteristická. Barevnost byla ovlivněna také soudobou módou a postavením nositele. Na slavnostních krojích a oděvech mladých

¹⁰ PROŠKOVÁ, Iva. *Ručně paličkováná krajka*. 7. vydání 2010. Praha: Paličkování, 2003, s.12.

¹¹ Dalmácie - Území dnešního Slovinska a Chorvatska

¹² Tyto krajky byly jednodušší a hrubší.

lidí se užívají výrazné barvy a převládá zde červená. Na oděvy starších lidí byly voleny pro krajkou barvy tlumené. Smuteční a postní oděvy měly také svoje charakteristické krajky. Užívalo se zde modré, zelené, bílé a někdy i žluté barvy.

Východoevropský okruh měl svou zvláštnost v pojmenovávání krajky. Téměř se nevyskytuje pojmenování podle oblasti výroby, jak tomu bylo často u západoevropské krajky. Zde se u starých krajek používá názvů souvisejících se vzorem krajky nebo s její technikou. Zvláštností je také to, že své pojmenování má každý jednotlivý vzor. Pro ukázkou několik názvů: šátečkový, jetýlkový, struhadýlkový, děřátkový, krvinka, na hady, moudré kolečko, čertíčkový, sandaláše a mnohé další.

1.2.3. Regionální vývoj v jižních Čechách

Jak už bylo řečeno, v krajkářské tvorbě můžeme pozorovat dva hlavní proudy – východoevropský a západoevropský. U nás se oba tyto typy prolínají. Původní východoevropský styl je ovlivňován novým západním, který se zavádí ke zvýšení blahobytu.

Vývoj krajkářství se ubíral v mezích lidového krajkářství a i v těchto poměrech krajkářství docílilo značné kvality řemeslné i umělecké. Dokazuje to poptávka nejen z různých oblastí Čech, ale i ze zahraničí. Krajka všeobecně zaznamenala ve svém vývoji období vrcholu i úpadku. Bylo tomu tak i s krajkou jihočeskou. Jedním z výrazných období úpadku je doba předválečná. Důvodem bylo zvýšení poptávky po krajce strojové a následná bagatelizace místních technik a vzorů na nově založených krajkářských školách, kdy nové generace vyrůstaly pouze v ryze moderní práci a staré vzory byly opomínány.

Tento destruktivní proces dokonala válka. Ubylo krajkářek, jež nyní nahrazovaly mužskou práci, a ubylo také jemnosti v rukou a inteligence. Dalším faktorem, jež výrazně snižoval kvalitu krajek, byla jakost nití, která při válečných poměrech šla samozřejmě dolů. V důsledku toho již nemohla ruční krajka strojové krajce prakticky konkurovat.

Zaniklé krajkářské oblasti jižních Čech

V této kapitole bych se ráda zmínila i o krajkářských oblastech jižních Čech, které jsou dnes již zaniklé.

V Domažlicích a okolí se zaměřovala výroba na krajky krojové, zvláště „koláče“, jimiž se zdobily čepce a krajky ke koutnicím a třepením. Poduška na paličkování se zde nazývala „klipsok“ a paličkám se říkalo „kliple“. Tradiční místní techniku zde nahradila krajka tzv. „rudohorská“, západní. Tímto názvem lidé vystihují rozdíl mezi původní domácí prací a prací uměle zavedenou. Zavádění nového krajkářství si vynutily ekonomické podmínky a sociální poměry lidí.

Na Klatovsku byly čepce k národnímu kroji lemovány vzácnou jemnou krajkou. Z toho můžeme usuzovat, že pro tuto potřebu se pletly krajky po domácku, ale přímý důkaz pro to není. Způsoby zracování krajky připomíná krajku strážovskou, která sem později byla dovážena.

Zpráva Muzejní společnosti v Horažďovicích uvádí, že zde byla vyráběna krásná krajka, ale jen pro domácí potřebu a nikoliv ve velkém rozsahu k prodeji.

V Písku a okolí se výrobou krajek na prodej zabývá jen určitá vrstva občanů. A to zejména dcery a vdovy ze státních úřednických rodin. Vdovy s dcerami dostaly po smrti manžela ke skrovné penzi byt na venkovském panství a zde se živily výrobou krajek pro vesnický lid. Ve výrobě se zaměřovaly na páskovou krajku ke spodničkám a zástěrám. Objevovalo se také dětské prádélko. Krajka se prodávala po krámkách, kramářům na jarmarky nebo formou domovního prodeje. Větší průmyslová výroba zde zaznamenána nebyla.

Také v Prčici byla zaznamenána výroba krajek. Paličkovalo se na stojánku ze dřeva, k němuž byla poduška připevněna dvěma šrouby. Paličky měly soustruhované dřevěné pláštíky. Zpracovávaly se zde krajky valenciánského, bruselského a flanderského typu, zlaté krajky na čepce, šněrovačky, šátky a zástěry.

K dalším oblastem, kde se paličkováná krajka vyskytovala a již zanikla, patří Mirovicko, Mladá Vožice, Tábořsko a Miroticko.¹³

¹³ Viz. blíže A.Dříza, 1925, s. 5-11.

Sedlické krajkářství

Odborná literatura jako původní českou krajkou označuje krajkou z jižních Čech a za středisko jižních Čech pak Sedlici a nejbližší okolí. První zmínka o místním krajkářství byla zaznamenána v německé knize o kraji Prácheňském z 15. století. Tím se potvrzuje domněnka, že právě sedlická krajka patří k původní slovanské, východní.

Další zprávy jsou až z první poloviny 18. století, kdy sedlické panství náleželo hraběnce Ludmile Černíkové, která si průmysl paličkované krajky oblíbila. Sama se také zasloužila o zmírnění ženské polní roboty na paličkování krajky pro vrchnost. Také poslala dvě sedlické dívky vyučit se v tomto oboru do Prahy. V té době je v Praze krajkářská škola Mme Ramier z Belgie a tím již tehdy nastává mísení východních a západních technik.

Ale i přes zmíněné mísení technik je právě tímto umožněno vzpříčení krajkářského domácího průmyslu. Kvalita sedlických krajek byla jedinečná a měla odbyt do celých Čech i do Prahy. Sedlické čepce byly tak známé, že přijížděli kupci z daleka i z Bavor a dávali si čepce v jejich přítomnosti zhotovit. Na jednom čepci takto pracovalo najednou až devět krajkářek a výrobek byl za jeden den hotov.

Zprávo paličkované krajce z pozdější doby je jen velice málo. Roku 1859 se objevuje zmínka o sedlickém krajkářství v druhém čísle 2. ročníku časopisu Poutník od Otavy ze dne 20. července, jejímž autorem je Josef Hesoun. Píše se zde: „.....musím se Vám zmínit též o průmyslu, jaký se v městě našem provozuje. Budete asi zvědav, jakýby as průmysl v Sedlici panoval! Neslyšel jste nikdy o Sedlických krajkách? Byť jste byl i neslyšel, přece jste zajisté viděl neb měl v rukou tento výrobek Sedlický; neboť mohu směle říci, že krajky, jakých ve velké části našich Čech k cíchám, čepcům i jiným takovým věcem upotřebeno, u nás jsou upleteny. Myslíte, že přeháním? V pravdě nikoliv; urobí se zde krajek veliké množství, neboť se tím zabývá – rozumí se, když polní práce dovoluje – s malými výjimkami veškeré ženské obyvatelstvo. Sotva že holka začne chodit do školy, začíná se obyčejně již také učit krajky plést, se školní knihou dostává též podušku na krajky a jakmile ze školy přijde, již vidět ke krajkám zasedat. Kdybyste zde vešel do kteréhokoli stavení, vidíte všude rozdělané krajky a co v zimě, když odpočívá polní práce, tu teprv jak náleží pilno. Z každého takřka stavení ozývá se klepání paliček krajkových a navštívil-li byste nějakou fabriku, jež se zde

nazývá spolek více krajkářek pohromadě zaměstnaných, jakž byste se podivil tomu klepání a té hbylosti, s jakou pilné krajkářky paličky přehazují. Výdělek sice velký není, přec však během každého roku několik tisíc zlatých za krajky do Sedlice přijde.“¹⁴

Poté nastává doba naprostého úpadku paličkované krajky. Vinu nese zejména nedostatečný odbyt ruční práce důsledkem průmyslové výroby. Na trh v té době masově pronikala strojová krajka a srážela cenu ruční práce, až se ji nevyplatilo provozovat na prodej.

Za zmínku stojí snaha obchodníka pana J. A. Kozáka ze Sedlice, který se pokusil jako člen místního odboru společně s Národní Jednotou Pražskou uspořádat expozici sedlického krajkářství na výstavách v Táboře, Volyni, Jaroměři, Jindřichově Hradci, Telči, Kouřimi a v Praze. Ale výsledky se bohužel nedostavily a krajkářství stále upadalo.¹⁵

Úplnému úpadku zabránila mecenáška paní Vlasta Stránecká, majitelka velkostatku Čekanice u Sedlice. Ta na vlastní náklady založila roku 1899 soukromou školu krajkářskou. Škola měla sídlo v budově staré radnice čp. 28 v prvním patře. První učitelkou se na této škole stala paní Vlasta Dragounová, která se vyučila ve Strážově na Šumavě a vykonala zkoušky ve Vídni. Paní Stránecká školu udržovala jen ze svých prostředků a ty jí postupem času začaly docházet. Školu podporovalo město a různé instituce, ale ani to nestačilo, proto byla roku 1907 znárodněna.

V roce 1919 přešla škola pod Státní ústav školský pro domácí průmysl v Praze. Správy školy se ujala Anežka Hochmutová, v roce 1940 ji vystřídala její sestra Marie Hochmutová, která se snažila udržet činnost krajkářské školy i v době okupace.

Škola byla od roku 1945 do roku 1998 součástí Ústavu uměleckých řemesel v Praze. Jako státní zařízení byla státem i plně finančně zabezpečována. Po zrušení Školského ústavu uměleckých řemesel roku 1999 došlo i k oficiálnímu zrušení Krajkářské školy v Sedlici jako státní instituce. Nemovitý i movitý majetek přešel na SOU textilní Strakonice.

¹⁴ A.Dříza : Jihočeské ruční krajkářství, Jihočeské nakladatelské a vydavatelské družstvo "Dědictví Husovo" v Praze 1925, s. 14.

¹⁵ Viz. blíže A.Dříza, 1925, s. 11-17.

„V roce 2000 byl zpracován projekt revitalizace sedlické krajky v rámci programu SAPARD. Cílem projektu je zachování staleté tradice krajkářské výroby, vytvoření pracovních příležitostí a zajištění možnosti doplňkového příjmu pro místní obyvatele. Vzniká nový právní subjekt Sedlická krajka – veřejně prospěšná společnost. Majetek bývalé krajkářské školy je převeden pod správu obce.

V Sedlici byl slavnostně otevřen obchod, kde Sedlická krajka prezentuje své výrobky, nabízí k prodeji pomůcky určené na výrobu krajky a pořádá výukové kurzy pro děti i dospělé.“¹⁶

1.2.4. Nejznámější osobnosti české moderní krajky

Emílie Paličková, *1892

Tato výrazná osobnost se stala průkopnicí české moderní krajky. Narodila se 5. února 1892 v Náchodě. Ve třech letech odchází s rodiči do Bulharska, kde studuje na uměleckoprůmyslové škole v Sofii. V letech 1907-10 studuje na uměleckoprůmyslové škole v Praze. Od roku 1917 do roku 1919 je asistentkou ve škole prof. Beneše. Od roku 1915 působí jako vedoucí ateliéru M. Teinitzerové. V roce 1919 nastupuje do Státního školského ústavu pro domácí průmysl v Praze. Zde se roku 1923 stává profesorkou a působí tak až do roku 1946. Toho roku se stává profesorkou na Vysoké škole uměleckoprůmyslové. Odtud odchází roku 1959 do penze. Během své dlouholeté praxe navštívila mnoho světových výstav a krajkářských center po celé Evropě. Mezi její nejznámější díla patří například Sluníčko a Zvěrokruh.¹⁷

Marie Sedláčková – Serbousková, *1895

„Ovlivnila vývoj české moderní krajky na počátku 20. století, významná osobnost českého Art Deco. Studovala staré krajky na Slovensku i v Orlických horách, hledala nové uplatnění krajky v soudobém životním stylu. Věnovala se hlavně stolnímu textilu (zlatá medaile Paříž 1925 ad.).“¹⁸

¹⁶ Sedlická krajka: Historie Sedlické krajky. [online]. [cit. 2012-06-05]. Dostupné z: <http://krajky-sedlice.cz/index.php?page=sedlicka-krajka-historie>

¹⁷ Viz. blíže L. Kybalová, 1962, přebal.

¹⁸ VONDRUŠKOVÁ, Andrea, PROŠKOVÁ, Iva. *Krajkářství*, Praha, Grada, 2004, s. 87

Božena Rothmayerová, * 1899 Viz. blíže L. Kybalová, 1962, přebal.

„Dala krajce ve své době novou neobvyklou moderní podobu. Začala pracovat s netradičním materiálem, používala hrubých rezných nití konopných a lněných. Získává uznání za své prostírky ze silného vlákna. Zastává účelového využití krajek. Byla výtvarnicí Státního ústavu školského pro domácí průmysl. Ještě v pozdním věku získala několik medailí a ocenění v soutěži bižuterie v Jablonci nad Nisou.“¹⁹

Marie Vaňková (Kuchyňková), *1925

„V letech 1951-56 studuje na VŠUP, na téže škole později působí jako pedagog a vedoucí ateliéru. Výstavy doma i v zahraničí, získává mnoho cen a čestných uznání na různých soutěžích. 1967 v soutěži Expo Montreal I. II. a III. cenu. Účastní se výstav bižuterie v Jablonci nad Nisou, kde získala dvě stříbrné medaile. V roce 1985 získala na Mezinárodním bienále krajky v Bruselu Grand Prix, v roce 1989 Stříbrnou paličku. Vytvořila velké prostorové tapisérie i textilní miniatury, krajkové šperky, krajku oděvní i krajku k prostírkám a ubrusům.“²⁰

Milča Eremiášová, *1938

„Studuje u prof. E. Paličkové v letech 1956-62 na VŠUP. V letech 1967-71 absolvovala aspirantské studium u prof. Kybala a doc. M. Vaňkové. Pracovala jako pedagog ŠÚUV, je samostatná výtvarnice. 1960 čestné uznání na světové výstavě v Montrealu, 1972 první cena v soutěži za nejkrásnější krajku. Paličkuje plošné i prostorové tapisérie, krajkové miniatury a šperky, oděvní doplňky. Množství samostatných i společných výstav.“²¹

¹⁹ PROŠKOVÁ, Iva. *Ručně paličkovaná krajka*. 7. vydání 2010. Praha: Paličkování, 2003, s.21

²⁰ PROŠKOVÁ, Iva. *Ručně paličkovaná krajka*. 7. vydání 2010. Praha: Paličkování, 2003, s.21

²¹ PROŠKOVÁ, Iva. *Ručně paličkovaná krajka*. 7. vydání 2010. Praha: Paličkování, 2003, s.23

Ludmila Kaprasová, *1941

„Studovala v ateliéru prof. Kybala v letech 1959-65 na VŠUP. Pracuje jako samostatná výtvarnice a spolupracuje s Ústředím lidové umělecké výroby a Ústředím uměleckých řemesel v Praze. Účastní se mnoha výstav. V roce 1986 získává v Jablonci nad Nisou stříbrnou medaili, 1983 na Mezinárodním bienále krajky v Bruselu Zlatou paličku, 1989 tamtéž Stříbrnou paličku. Paličkuje ráda z lněného materiálu, kombinuje různé techniky – paličkování, krosienkování, tkaní, drhání, šitou krajku.“²²

Iva Prošková, *1946

„Řídí vzdělávací spolek, v jehož rámci probíhá krajkářská škola. Sama působí jako pedagog. Od roku 1992 vydává krajkářský časopis Paličkování. Ve své tvorbě se věnuje především oděvním doplňkům, kombinuje paličkovanou krajku s tkaninou. Věnuje se propagaci české krajky v zahraničí.“²³

²² PROŠKOVÁ, Iva. *Ručně paličkovaná krajka*. 7. vydání 2010. Praha: Paličkování, 2003, s.23

²³ VONDRUŠKOVÁ, Andrea, PROŠKOVÁ, Iva. *Krajkářství*, Praha, Grada, 2004, s. 86

2. Praktická část - Vlastní tvorba

V praktické části své diplomové práce se zabývám výrobou ručně paličkovaných šperků, východisky mé tvorby a vývojem práce při praktickém zpracování.

Lidskou přirozeností je zdobit se, zkrášlovat, vlastnit krásné věci a odlišit se tím od ostatních. Šperk jako takový se vyskytuje od nepaměti a jeho vývoj úzce souvisí s vývojem výtvarné kultury. Šperk však není pouze ozdobou, může být i nositelem náboženského či ideového významu. Může být i praktickou součástí oděvu, jako jsou například knoflíky, jehlice a spony.

Když jsem se rozhodla zpracovat diplomovou práci paličkovanou krajkou, byly pro mne jasnou volbou šperky. Nabízí velké možnosti typu zpracování a rozmanitou škálu výrazových prostředků. Dříve se preferovaly šperky z drahých kovů, avšak v dnešní společnosti jsou velice vyhledávány alternativní šperky a lidé se stále více chtějí odlišit. Ručně zpracované autorské šperky tuto možnost nabízejí.

Původním záměrem bylo vytvořit osm sad paličkovaných šperků. V návrhové kresbě jsou některé náhrdelníky ještě doplněny náušnicemi. Při dalším zpracování šperků, jsem ale od náušnic upustila. Samotný náhrdelník je natolik výrazný, že další prvek stejné struktury by rušil výsledný efekt a jednotlivé kusy sady by si vzájemně konkurovaly. Také rozsah původně zamýšlené práce byl vzhledem k náročnosti techniky omezen z osmi výtvarných artefaktů na šest.

2.1. Východiska mojí tvorby

Při řešení otázky uchopení tématu paličkovaných šperků jsem se zabývala myšlenkou, které motivy použitelné při zpracování šperku jsou pro mě zajímavé. Dospěla jsem ke dvěma zcela odlišným odpovědím. Prvním, pro mě přirozeným a od nepaměti užívaným motivem u šperku, jsou rostliny. Druhým byly geometrické tvary. Rostlinné a geometrické tvary jsou si svou podstatou velmi vzdálené, zvlněné dynamické křivky objevující se v přírodě tak vytváří kontrast jednoduchým a přímým liniím v geometrické kompozici. Bavilo mě zabývat se odlišností jednotlivých námětů a kontrastem, který při zpracování vzniká.

Inspirace přírodou

Příroda je pro mne okouzující a nepostradatelnou složkou života. V přírodě můžeme najít všechny prvky výtvarného jazyka – body a skvrny písečných částí, linie rozoraných polí a horizontu, čáry komunikací a vodních toků, rovinný a reliéfní prostor. Plochy rostlinných porostů vytvářející barevné mozaiky. Slunečná rozjasněná obloha se střídá se zamračenou a dramatickou oblohou bouřky. Pohyb a klid se střídá v průběhu ročních období, počasí i dní. Změna a střídání jsou věčnými zákony přírody. Rytmus tohoto pohybu, harmonie tvarů, barev, linií, ploch, kontrasty a pohyb společně formují estetické působení přírody.

Dlouho jsem váhala, co si z tak rozmanité škály nabízených prvků vybrat. Nakonec jsem si jako zástupce harmonických linií, barev a tvarů z přírody vybrala květiny. Ženy se jimi zdobily již odnepaměti. Sama příroda se jimi zdobí a přitahuje pozornost živých tvorů. Příkladem mohou být všechny květiny, které svojí pestrobarevností květů lákají hmyz, díky němuž jsou opylovány a mohou se dále množit.

Ve své tvorbě jsem se inspirovala zejména jejich pestrou barevností. Zajímavou barevnost můžeme nalézt téměř u všech květin. Dalším inspirativním prvkem jsou tvary květin. Ty mě zaujaly právě u orchideje, kaly a u na první pohled klasicky tvarované květiny – slunečnice.

Inspirace geometrií

Geometrie pro mě představuje zjednodušení světa, čistotu kompozice. Geometrické tvary, zvláště čtverec, v přírodě nenajdete. Jsou jedinečným výtvozem člověka. Jedinou výjimkou je kruh, který se vyskytuje v přírodě běžně, nikoli však v čisté formě. Kruh je propojením člověka s vesmírem a přírodou.

Při hledání konkrétních výrazových prostředků jsem se zabývala několika uměleckými směry vycházejícími zejména z geometrické abstrakce. Orfismem, suprematismem a sdružením umělců De Stijl.

Orfismus mě inspiroval svým důrazem na barevnost a rytmiku ploch, zde jsem si vybrala dílo Roberta Delauny – Rythmus. Zaujalo mě především kontrasty barev a jasným rytmickým členěním.

Supermatismus představoval čistotu jednoho tvaru, zaměření na čtverec jako těžiště kompozice. Výchozím obrazem pro mě byl Černý a červený čtverec od Kazimira Maleviče.

Ve sdružení De Stijl se opírám o tvorbu jejího nejvýraznějšího představitele Pieta Mondriana. Výrazné barvy, které převážně užíval, mě příliš nezaujaly. Nadchl mě však obraz Kompozice se žlutou, šedou a světlešedou.

Zvolené obrazy jsem volně parafrázovala a obměňovala při tvorbě výsledné kompozice. Zabývala jsem se stylizací barev i tvarů. Důraz jsem při tom kladla na výsledný efekt šperku na figuře.

2.2. Návrhová činnost

V počáteční fázi jsem navrhovala šperk bez tematického ohraničení. Práce mě bavila, ale neviděla jsem v ní hlubší smysl a chyběl mi výraznější prvek, o který bych se v tvorbě mohla opřít. Jednotlivé návrhy byli roztříštěné a jakoby vyjmuté z kontextu.

Po delším hledání jsme se rozhodla věnovat tématům přírody a geometrie, které vytvářejí tvarový i barevný kontrast. Tyto náměty mne velmi inspirovaly a otevřely mi mnoho nových pohledů na zpracování šperku.

Východiskem šperků inspirovaných přírodou mi byly studijní kresby. Ty mi umožnily vštípení tvarů jednotlivých květin. Jejich následná stylizace už byla jen přirozeným zjednodušením. U jednotlivých květin jsem se vždy zaměřila na nějaký pro mě zajímavý prvek a snažila jsem se ho v návrhu vyzdvihnout.

U květinových motivů jsem se potýkala s problémem pouhého přenesení reálné podoby květin nebo přílišné stylizace, která se výchozí květině už velmi vzdalovala. Malá míra stylizace působila lacině a zcela ztrácela tvůrčí řešení v návrhové kresbě. Naopak přehnaná stylizace a zaměření na netypický prvek květiny už v návrhové kresbě postrádalo souvislost s výchozím motivem.

Při zpracování šperků na téma geometrické abstrakce jsem narazila na velmi jemné rozdíly v proporcích a umístění jednotlivých tvarů, které výrazně ovlivňovaly

výslednou kompozici. Při navrhování těchto šperků jsem musela věnovat pozornost každému detailu v umístění i vzájemných vztazích jednotlivých prvků. Tyto detaily se ukázaly zvláště důležité při přenášení velikostí návrhů, kdy původní malá skica vypadala dynamicky a svěže a z ní přepracovaný větší návrh postrádal jakýkoli náboj.

U každého návrhu jsem se zaměřila na nejlepší vybranou variantu a tu jsem ještě rozvíjela a zkoušela jsem různé barevné, tvarové či proporční variace.

2.3. Výběr materiálu

Již dlouho paličkuji a mám zkušenosti s různými materiály. Pro paličkovaný šperk jsou vhodné zejména pevné a stálobarevné příze a efektní nitě. Je nutné zohlednit opotřebování přízí v oděru při nošení a údržbě.

Pevnost materiálu je důležitá nejen kvůli pevnosti v oděru při nošení, ale také při hotovení krajky, kdy přízi musíme pevně utahovat. U nekvalitních přízí dochází často k přetrhávání a práce se tak znehodnocuje množstvím uzlíků.

Já jsem se při výběru materiálu zaměřila také na nabízenou barevnou škálu u jednoho druhu příze. Na trhu je mnoho druhů přízí, ale většina z nich má velmi omezenou nabídku barev. Pokud je barevná škála odpovídající, není často vhodná síla materiálu.

Zvolila jsem přízi značky Perlovka, která je vyráběna v desítkách barevných odstínů. Je bavlněná a je možné ji prát až na 95°C a žehlit. Díky těmto vlastnostem si můžeme být jisti její barevnou stálostí a pevností materiálu. Síla materiálu je dostatečně jemná pro zpracování detailů u paličkovaného šperku. Zároveň však je dost pevná a netrhá se při utahování krajky.

Pro tvorbu šperku jsou vhodné také efektní stříbrné a zlaté nitě. Na trhu je několik typů těchto nití. Většina z nich však nejsou vhodné k paličkování, jelikož jsou málo pevné a při utahování krajky se trhají. Vybírala jsem si co nejsilnější efektní nitě, u kterých bylo co nejméně viditelné spřádání nosné a lurexové části příze.

2.4. Vlastní realizace

Při volbě užití techniky jsem vycházela z původní slovanské krajky, která se oproti západoevropské krajce nezaměřuje na složitost a jemnost vzorů, ale klade důraz na barevnost. Z toho jsem vycházela a již v návrhových kresbách jsem pracovala pouze s technikou plátna a polohodu. V některých špercích jsou tyto dvě základní techniky doplněny o řetízek. Techniku polohodu jsem užívala hlavně u šperků vycházejících z květin. Kde tento vzor vhodně stínuje a tím i modeluje prostor jednotlivých ploch. Plátno užívám všude tam, kde chci mít pevné okraje a podtrhnout čistotu tvaru. Slovanské východoevropské krajky byly paličkované ze silnějších materiálů. To se v mé tvorbě promítá užitím spíše silnější než extra tenké příze.

Často řešenou otázkou u výroby šperku je užití závěsného materiálu. Někteří autoři preferují zavěšení šperku přímo samotnou krajkou. Mě tento způsob nevyhovuje, vzhledem k tomu, že krajka se vzadu na krku více špiní a tím je náchylnější na poničení. Proto já volím aplikaci na drát z chirurgické oceli, který je hypoalergenní a zaručuje pohodlné nošení s ohledem na dlouhodobou údržbu krajky.

U šperků vycházejících z květin jsme si pro jejich tvarovou složitost a nejednoznačnost proporcí v návrzích vytvářela papírové modely, podle kterých jsem pak kreslila technické výkresy a podvinky.

Pro každý šperk je vyhotoven technický výkres, v kterém je znázorněno rozložení nití a užitá technika. Problém vznikal u vrstvených šperků, kdy jsem si již v zakreslování podvinku vykopírováním z technického výkresu musela označit, která část se paličkuje nejdříve a která až následně. Tento fenomén byl zvláště komplikovaný u šperku vycházejícího ze slunečnice, kde se jednotlivé části nejen překrývají, ale ještě krouží, vlní a stáčejí.

Dalším problematickým okamžikem byl výběr barevnosti. U šperků vycházejících z květin jsem pro úplné dokreslení a doladění barevných ploch míchala barevné příze v jednotlivých částech a tak vytvářela odpovídající odstín. To však nešlo u šperků vycházejících z geometrie. Tam jsem se snažila zachovat čistotu formy i jednobarevnosti jednotlivých částí. Nejvýraznější to bylo u kompozice z obdélníků, kdy

mi chyběly mezistupně odstínů žluté a tak není výsledný efekt přesně takový, jak jsem původně zamýšlela.

Po dohotovení krajky jsem každý šperk tužila. K tužení jsme používala polystyren rozpuštěný v perchlorethylenu. Toto tužidlo se vyznačuje dobrou fixací, rychlým schnutím a možností následné údržby vodou. Každou krajku jsem tužila přišpendlenou na herduli, pro zpevnění vzoru. Po odšpendlení jsem tužila podruhé. U plochých krajk, kvůli odstranění zkroucení z podušky, fixací na rovné ploše a u prostorových jsem tvarovala jednotlivé části natáčením na oblé předměty.

2.5. Následná péče

Všechny šperky jsou zafixovány polystyrenem rozpuštěným v perchlorethylenu. Zafixovaný tvar je pevný, neobstojí však při větší fyzické síle a při větším tlaku se přeláme a rozvolní. Je proto nutné uchovávat šperky v pevné krabičce, která zabrání deformaci tvarů.

Fixace také umožňuje očištění krajky v případě potřeby. To provádíme navlhčeným hadříkem. Čištění by nemělo být příliš časté a intenzivní, aby nedocházelo k ošoupaní a třepení příze. Vzhledem k náchylnosti materiálu na ulpívání nečistot doporučuji šperky uchovávat v uzavřeném obalu, aby se na ně neprášilo.

V případě rozvolnění či změkčení tvarovaného šperku lze provést opětovné tužení. To provádíme na pevné podložce, aby se předešlo možné ztrátě kýženého tvaru. Po nanesení tužidla je krajka chvíli vlhká a tudíž i měkká a je třeba ji mít podloženou až do úplného uschnutí.

3. Didaktická část

Metodika vyučování paličkové krajky pro ZUŠ

3.1. Charakteristika metodické příručky

Cílem této příručky je seznámit žáky se zákonitostmi a možnostmi technologie paličkové krajky. Dále probudit zájem žáků o řemeslnou tvorbu a poukázat na její možnosti využití v dnešní společnosti, zamyslet se nad výtvarnými problémy vyvstávajícími při řešení návrhů a při realizaci paličkové krajky.

V metodické příručce jsou strukturovány kroky výuky paličkové krajky přímo pro učitele a žáky základních uměleckých škol. Jednotlivé kapitoly jsou řazeny chronologicky dle postupného osvojování techniky. Zaměření a náročnost jednotlivých technik a následujících úkolů je přizpůsobena věkovým zvláštnostem žáků a rozložení výuky ve školním roce.

Techniku paličkové krajky doporučuji vyučovat až od 10 let věku žáků. Pro mladší děti je technika složitá a časově náročná, tudíž neudrží při práci pozornost.

Tematické části metodické příručky:

- Podzim: stylizace listů, podzimní barevnost, základní techniky
- Zima: pozorování holých stromů, větví, struktury kůry, prohlubování základních technik, přidání složitějších technických prvků
- Jaro: klimatické změny, tání sněhu, růst trávy, vertikály a horizontály, osvojování složitějších technik
- Léto: volná krajka, přidávání složitějších technických prvků, zaměření na praktické využití krajky

Při psaní této metodické příručky jsem vycházela z vlastní tvorby a praxe na Základní umělecké škole ve Volyni, kde učím již tři roky. Při zpracování této příručky jsem také čerpala ze zkušeností mé kolegyně ze ZUŠ Volyně.

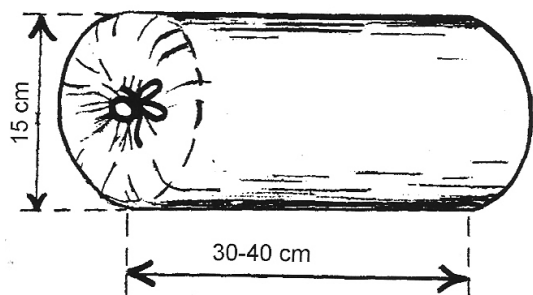
3.2. Nástroje a pomůcky

„Paličkované krajky se vyrábí na podušce, která leží při práci na podstavci či stojánku. Vyrábí se z nití navinutých na paličkách. Křížením, kroucením a prohazováním paliček vzniká krajka, která se připevňuje špendlíky k tištěnému vzoru – podvínku. Špendlíky přidržují dílo právě paličkované, dříve upaličkovanou krajku možno odšpendlit. Pod podvínkem se podkládá tvrdý papír. Ten udržuje podvínkem napnutý na podušce a zabraňuje tak jejímu zdeformování.“²⁴

Poduška

U nás se také nazývá peřinkou, herdulí nebo babou. V Čechách se tradičně vyráběly herdule válcovité, jen pro výrobu čepců tvarované do koule. Jinak je možno vidět podušky oválné, ploché nebo s otáčecím zapuštěným válečkem.

Dnešní válcová herdule má standardní velikost 30-40 cm na šířku a asi 7-15cm základnu válce. Hotovená krajka je závislá na šířce podušky. Délka krajky však závislá není, herdulí se může otáčet a již dokončená krajka se může odšpendlit a uvolněné místo lze použít pro pokračování. Poduška se zhotovuje ze dvou látek. První silnější, plní se pilinami nebo velmi na těsno senem, druhá může být slabší, je vyměnitelná a pere se. Dříve se plnily slámou, plevami, koudelí, pískem nebo dokonce hlínou. Do lehkých podušek se dával kámen na zatížení, aby poduška dobře seděla. Pokud je herdule nová, je třeba často doplňovat vycpávku, aby byla poduška neustále velmi tvrdá.²⁵

Obrázek 1

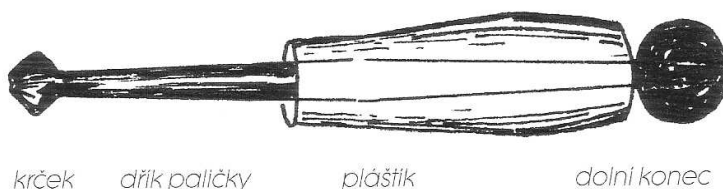
²⁴ PROŠKOVÁ, Iva. *Ručně paličkovaná krajka*. 7. vydání 2010. Praha: Paličkování, 2003, s.24

²⁵ Viz. blíže, I. Prošková, 2003

Paličky

Paličky jsou specificky tvarovaná dřívka, která slouží jako zásobník na nitě. Dříve se jim říkalo kiple, klepně, klepaně, klepočky, klaničky, panenky a babátka. Můžeme rozlišit dva základní typy paliček. Starší bez pláštíku a novější typ s pláštíkem. Oba typy jsou soustruženy ze dřeva. Některé typy jsou ručně vyřezávané a domalované, jindy byl použit například jen opracovaný vrbový proutek. Ve staré Anglii byly zaznamenány zlaté, stříbrné a paličky ze slonových kostí pro šlechtičny. V chudších poměrech bylo pak užíváno rybích kostí. Odtud možná pochází název kostěná krajka.

Každá palička se skládá ze tří částí krčku, dřívku a dolního konce. Pláštíkovi paličky jsou pak doplněné o pláštík.

Obrázek 2

Bezpláštíkovi paličky se při práci drží za dolní konec. Niť je navíjena v oblasti krčku. Jinak je tomu u pláštíkovi paliček, kdy se niť navíjí v oblasti dřívku, který se překryje pláštíkem a za něj se drží. Oba typy paliček jsou vyráběny v různých velikostech a tvarech. Od jemných na vláčkovou krajku, až po velmi dlouhé na vlnu a efektní nitě. Velikost a tvar paliček je závislý na druhu a síle použitého materiálu a také typu výsledné krajky.²⁶

Obrázek 3

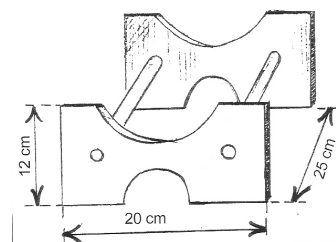
²⁶ Viz. blíže, A. Vondrušková, I. Prošková, 2004

Nitě

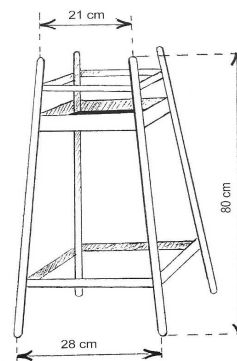
Na klasické paličkované krajky se používají nitě bělené, bez vlasu a dvakrát spřádané. Nejčastěji se užívají nitě lněné a bavlněné. U paličkované krajky se můžeme setkat také s nitěmi vlněnými, zlatými, stříbrnými, dracouny, ale i žíněnými, slaměnými a drátky. Krajka vláčka má název odvozený od speciálních bílých nití, silně škrobených a velmi tenkých.²⁷

Podstavce – stojánky

Při práci se poduška nesmí hýbat, kývat ani otáčet. Proto se používá přiměřeného podstavce. Známé jsou dva typy stojánků. Velmi nízké, které stojí na stole a ty, co stojí na zemi a dosahují výšky stolu. Oba typy se vyrábějí převážně ze dřeva. Jako stojánek může posloužit i vyříznutá papírová krabice či košík.

Obrázek 4

Obrázek 5

Podvinek

Podvinek je vzor pod paličkovanou krajku. Používá se tištěný, kreslený nebo dřívě jen vpichovaný. Dále se používaly takzvané modráky, které se přenášely na chemické bázi. Na Slovensku krajkářky také pracovaly bez podvinků. Musely si tedy vzory pamatovat a učit se je z paměti od předků či sousedek. Podvinků se používá k uchování vzorů, jako pomůcka k vypichovaným vzorům nebo se paličkuje přímo na ně.

²⁷ Viz. blíže, I. Prošková, 2003

Špendlíky

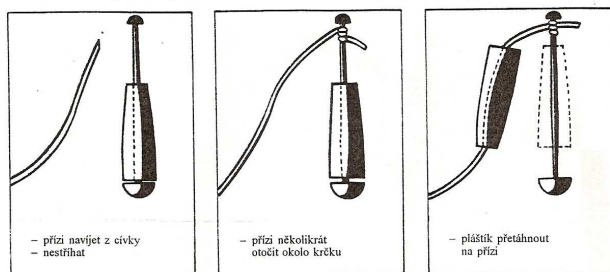
U východoevropské krajky se původně špendlíky vůbec nepoužívaly. Důraz byl kladen na tloušťku materiálu, který spolu se vzorem určoval šíři a charakter krajky. Dříve se v některých oblastech místo špendlíků používaly trny. U vzorů západoevropského typu krajk, které jsou jemnější, řidší a složitější, jsou špendlíky nezbytné. Dle druhu krajky a síly materiálu se vybírá velikost i síla špendlíků. U nás se již několik století paličkuje také zásadně se špendlíky. Ideální špendlíky by měly být delší a co nejtenčí s malou hlavičkou.²⁸

3.3. Přípravné práce

Navíjení paliček

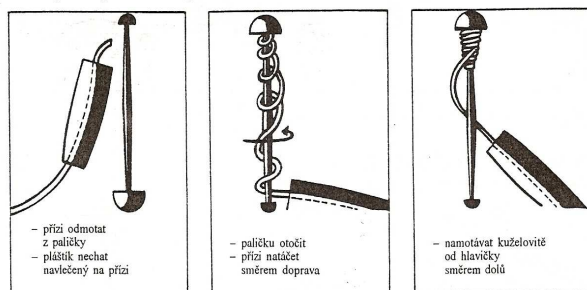
V navíjení paliček je rozdíl u paliček bezpláštěkových a paliček s pláštěkem. U pláštěkových se nejprve niť provlékne pláštěkem, poté se navíjí na dolním konci dřívku otáčením paličky zprava doleva. Niť se navíjí kuželovitě od dolní zarážky a nahoru jí ubývá.

Protažení příze pláštěkem

Obrázek 6

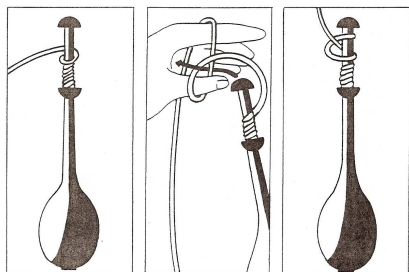
Navíjení příze na paličku

Obrázek 7

²⁸ Viz. blíže, I. Prošková, 2003

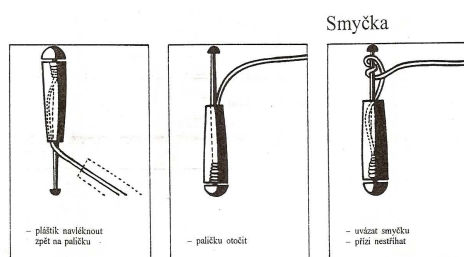
Bezpláštíkové paličky se navíjejí na horním konci paličky na jejím krčku. Při navíjení se palička drží opačně. Směr navíjení je důležitý. Při špatném směru navíjení se palička povoluje a padá.

Obrázek 8

Zajišťovací uzel

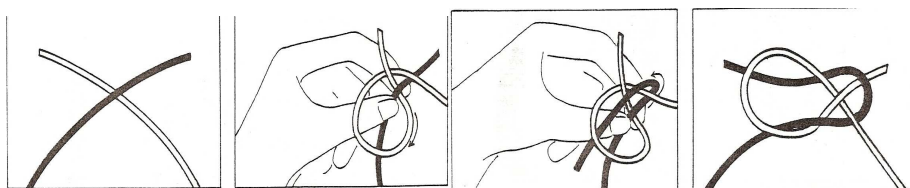
Aby paličky nepadaly z příže, je kromě správného směru navíjení potřeba použít zajišťovací uzel na krčku paličky. Pravou rukou uchopíme paličku, levou oblouk příže, ten se horem dvakrát nabere krčkem paličky.

Obrázek 9

Spojovací uzel

Tento uzel užíváme, pokud se příže při paličkování přetrhne nebo pokud potřebujeme spojit dvě již navinuté paličky. Jeho výhodou je velká pevnost a také je plochý a v krajce není téměř vidět. „Do levé ruky se položí levý koneček nitě za pravý a přidrží se palcem a ukazovákem. Pravá nit' vytvoří smyčku kolem palce, položí se za koneček levý a před pravý. Smyčka z palce se přesune přes pravý konec. Nit' se zatáhne a zasekne.“²⁹

Obrázek 10

²⁹ VONDRUŠKOVÁ, Andrea, PROŠKOVÁ, Iva. *Krajčářství*, Praha, Grada, 2004, s. 101

Příprava podušky

Poduška musí být pevně naplněna a její povlak čistý. Po stranách máme připravené napíchané špendlíky a uprostřed je připevněn podvinek na tvrdším papíře. Herduli máme položenou na podstavci či stojánku tak, aby se krajkářka při práci nemusela ohýbat. Důležité je i správné osvětlení herdule.

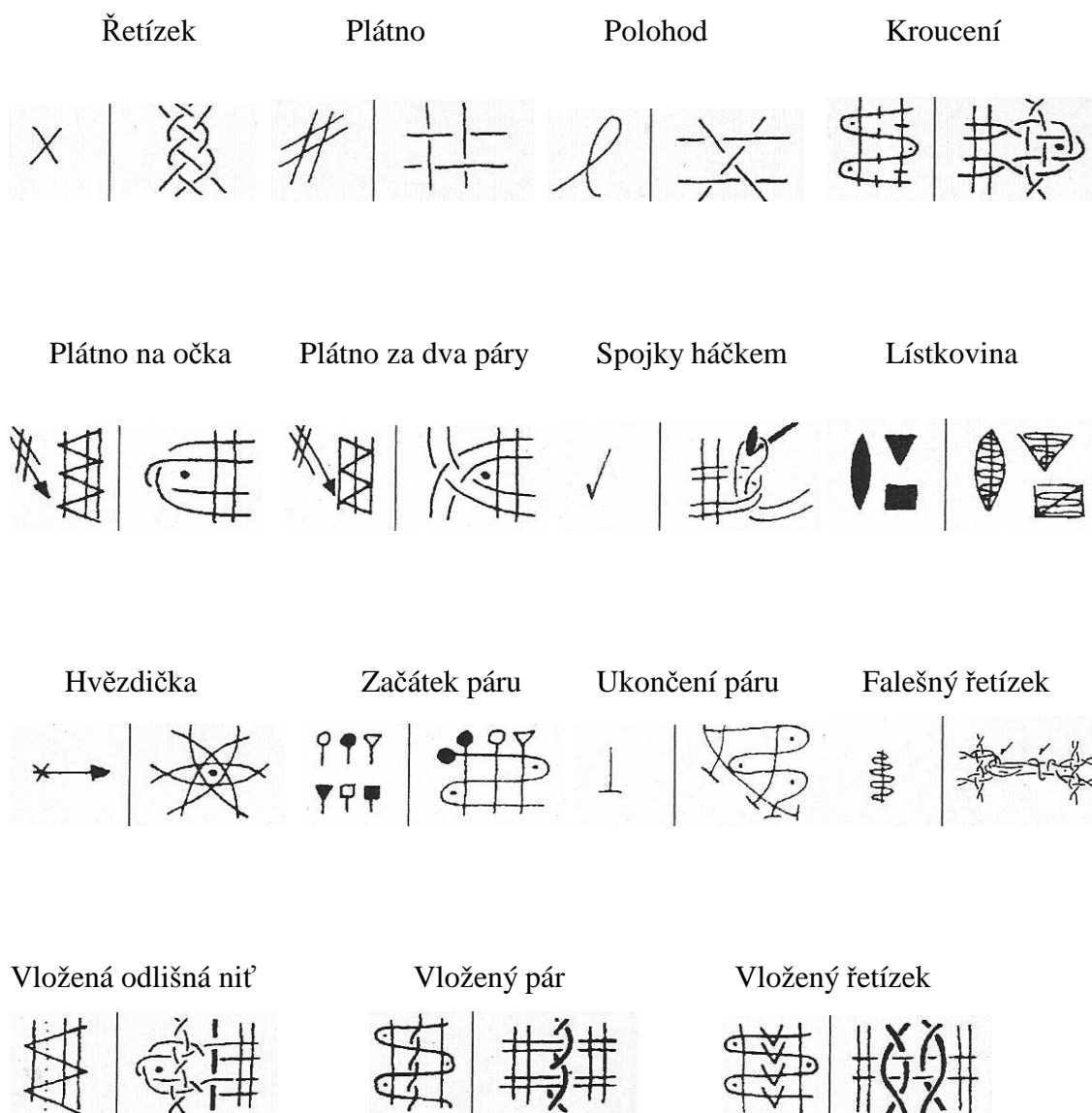
Příprava podvinku

Podvinek podkládáme tvrdším papírem pro pevné vypnutí krajky. Umisťujeme jej do středu podušky tak, aby krajka směřovala shora dolů. U složitějších krajek, kdy otáčíme poduškou, dbáme na takové umístění, aby většina krajky směřovala dolů. Na podvinek pokládáme ještě průhledný papír nebo igelit, aby se krajka od tisku či kresby neušpinila, zejména pokud ji tužíme.³⁰

³⁰ Viz. blíže, I. Prošková, 2003

3.4. Značení v podvinku

Abychom se mohli orientovat v jednotlivých částech předlohy – podvinku, musíme porozumět jednotlivým značkám technik a prvků výroby krajky. Tyto značky určí způsob vazby, odkládání párů, způsob spojování, ale i krajové ukončení a způsob vedení jednotlivých nití. Jednotlivé značky se u složitějších krajek kombinují, a tak vytvářejí specifické vzory.

Obrázek 11

3.5. Základní techniky

Řetízek

Základní technické pojmy, které jsou neodlučitelně spojeny se všemi vzory v paličkování, jsou kroucení a křížení.

Kroucení – pravá palička přes levou.

Křížení – levá palička přes pravou.

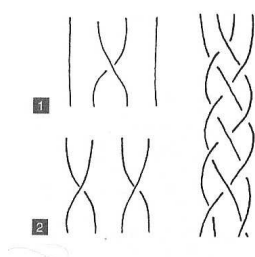

Obrázek 12

Obrázek 13

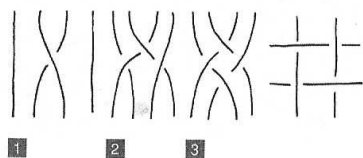
Kombinací křížení a kroucení dvou párů vzniká základní prvek paličkované krajky – řetízek. Postup tvorby řetízku je rozdělen do dvou kroků. Oba páry najednou zkroučíme. Poté prostřední dvě nitě zkřížíme. Tento postup opakujeme a současně utahujeme roztažením párů do stran.

Obrázek 14

Plátno

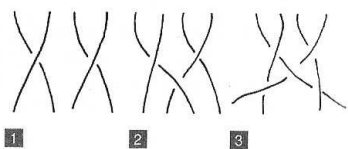
Pláténko je základní vzor, který je výchozím technickým prvkem, se kterým se při paličkování stále setkáváme. Postup hotovení vychází opět ze dvou základních prvků – křížení a kroucení. Samotná vazba vzniká ve třech základních krocích – křížením, kroucením a opětovným křížením vodivého i svislého páru. Vodivá nit' se posouvá a tento postup se opakuje, dokud neprojdeme všemi svislými páry. Poté vodivý pár zajistíme špendlíkem v označeném bodě na podvinku a postupujeme stejně zpět přes všechny svislé nitě.

Obrázek 15

Polohod

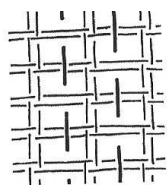
Polohod je hned po plátnu dalším základním a také nejpoužívanějším vzorem. Tento vzor je vhodný zejména v obrazové a prostorové tvorbě. Opět se využívá základních prvků křížení a kroucení. Postup tvorby vazby je následující. Svislý i vodivý pár jedenkrát krotíme, křížíme a oba páry krotíme. Odkládáme svislý pár, vodivý přendáme do výchozí ruky a následující svislý pár jednou krotíme. Pokaždé kontrolujeme, zda jsou páry z předchozí řady zkroucené.

Obrázek 16

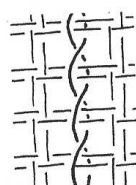
Jako ozdobný efekt se do techniky může vkládat jinak barevný pár, samostatná nit' či řetízek.

Vložená nit'

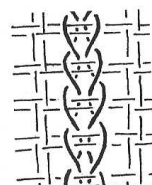
Obrázek 17

Vložený pár

Obrázek 18

Vložený řetízek

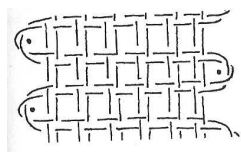

Obrázek 19

Krajová ukončení

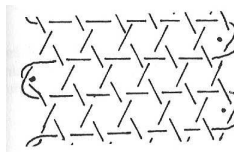
Vzhled krajky kromě zvoleného vzoru ovlivňuje i postranní zakončení. Způsobů krajových zakončení je několik. Nejjednodušší zakončení je na očka, které vytváří po stranách krajky malé zoubky. Vodivý pár se obtáčí kolem špendlíku a vrací se zpět. Tento pár se může jednou nebo dvakrát zkrotit.

Plátno za očka

Obrázek 20

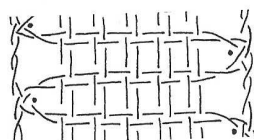
Polohod za očka

Obrázek 21

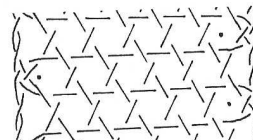
Další často používaný způsob je „za dva páry“. Tento způsob umožňuje na krajce vytvořit rovné okraje. Vodivý pár se před dokončením řady jedenkrát zkroutí, poslední krajový pár se jedenkrát či víckrát zkroutí a oběma páry se projde pláténkem. Pod oba tyto páry zapíchneme špendlík, krajnější pár se odloží a z druhého páru se stává vodivý. U vícebarevné krajky se pro uchování barevného vzoru může místo procházení pláténkem použít takzvaná „houpačka“, kdy se do klasického pláténka vkládá navíc jedno zkřížení. Postup je následující - kroutím, křížím, křížím, kroutím.³¹

Plátno za dva páry

Obrázek 22

Polohod za dva páry

Obrázek 23

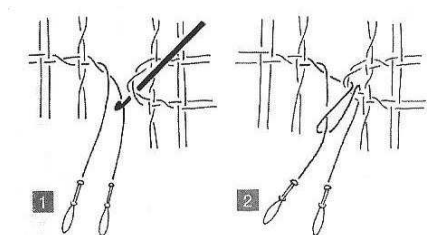
3.6. Technické prvky

Složitější a prostorové krajky nelze paličkovat z jednoho kusu a je zapotřebí připojovat nové části k již hotovým. Způsobů připojování je několik. Můžeme rozlišit dva základní způsoby - připojování háčkem a spojky. Dalším důležitým místem, kde při háčkování používáme, je při ukončování do již hotové krajky.

³¹ Viz. blíže, I. Prošková, 2003

Přiháčkování

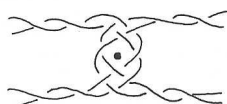
Tímto způsobem se připojuje právě paličkovaná krajka k již hotové části. K připojení je nutnou pomůckou háček, který odpovídá svojí velikostí síle materiálu. Připojovaný pár se zkrutí a provlékne do místa připojení. To bývá většinou místo, kde byl v hotové krajece špendlík. Palička s druhou nití se protáhne vzniklým očkem. Připojovaný pár urovnáme, zkroutíme a můžeme paličkovat.

Obrázek 24

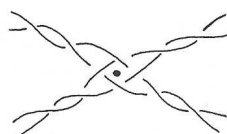
Spojky

V podvinku jsou značeny linkou či silnější čarou. Spojky se mohou vyskytovat samostatně nebo v plochách. Jsou tvořeny kroucenými páry, řetízky nebo falešnými řetízky. Spojky s kroucenými páry s dírkou začínáme zkroutením párů, poté projdeme plátkem, zapíchneme špendlík, oba páry zkroutíme a opět projdeme plátkem. Páry se vrací zpět každý na svou stranu.³²

Obrázek 25

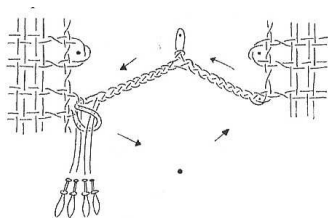
Další variantou spojek z kroucených párů jsou spojky jednoduché. Ty začínají také zkroutením párů, poté se projde plátkem. Oproti předchozímu už se tento krok znovu za špendlíkem neopakuje, ale páry pokračují každý na opačnou stranu.

Obrázek 26

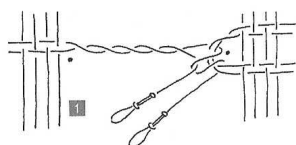
³² Viz. blíže, I. Prošková, 2003

Spojky řetízkové vznikají vytvořením řetízku, který se přiřádkuje k protější krajce a opět se vrací do výchozího místa. Stejně jako u spojek z kroucených párů se může řetízková spojka vyskytovat samostatně nebo v plochách. Tento druh spojky je často doplňován ozdobnou pikotkou.³³

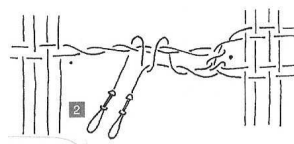

Obrázek 27

Spojky z falešných řetízků vznikají několikanásobným zkroucením páru, přiřádkováním k již hotové krajce. Poté se pár dvakrát zkroučí a přiřádkuje sám k sobě. Tento postup se několikrát zopakuje, dokud se nevrátí do výchozího místa.³⁴

Obrázek 28

Obrázek 29

Podle typu a tvaru krajky přizpůsobujeme její začínání a ukončování. Základními způsoby začínání krajky je v lince a začínání ve špičce. Ukončování krajky je o poznání složitější. Každá krajka si žádá jiný způsob ukončování. Nejdůležitější zásadou je, co možná nejméně viditelné ukončení. Pokud je to možné, ukončujeme do již hotové krajky přiřádkováním. Nejtěžším a také nejvíce viditelným ukončením je do volného prostoru. Rozlišujeme zakončení v lince a ve špičce.

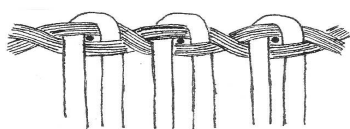
Začínání v lince

Nejprve rozmístíme špendlíky do linky, na které zavěsíme po jednom páru. Nejlépe z pravé strany vedeme jeden pár, který kroučíme, popřípadě tvoříme řetízek. Se svislými páry procházíme plátkem, u řetízku dvojitým. Horní nit vždy přehodíme přes

³³ Ozdobný prvek tvořený nabráním nitě na špendlík.

³⁴ Viz. blíže, A. Vondrušková, I. Prošková, 2004

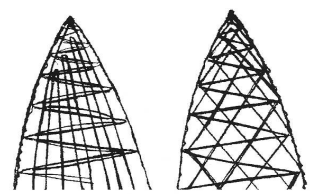
špendlík, na kterém visí pár. Při práci zleva nelze nit přehazovat a musíme špendlík přepíchnout.³⁵

Obrázek 30

Začínání ve špičce

Zpravidla začínáme čtyřmi až šesti páry zavěšenými na jeden špendlík. Se dvěma krajními páry paličkujeme pláténko a špendlík pícháme v okraji těsně pod předchozí. V další řadě pokračujeme již příslušnou technikou. Pokud chceme přidat další páry v pláténku, umístíme je vždy mezi nitě prvního páru. Pokud přidáváme páry do polohodu, umístíme ho do středu řady mezi páry a přidávaný pár poprvé nekřížíme. Vždy se snažíme páry přidávat v hustém místě krajky.³⁶

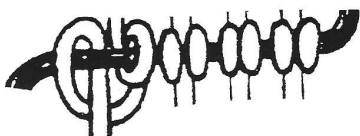

Obrázek 31

Zakončování v lince šňůrkou nebo řetízkiem

Tento typ zakončení se používá v husté krajce a při zakončování do již hotové krajky nebo při zakončení v lince do volného prostoru. V takovém případě upalíčujeme poslední řadu kroucením páru pro zpevnění. Páry otočíme do protisměru, upalíčujeme jednu nebo dvě řady. Ty pak budou v rubové straně. Další postup je u všech typů stejný. Přiháčkujeme každý pár a uvážeme jednoduchý uzlík. Nyní zvolíme dvě krajní nitě jako opěrné pro vázání žebrového uzlu – dva uzlíky do stejného směru – tím tvoříme šňůrku.

³⁷

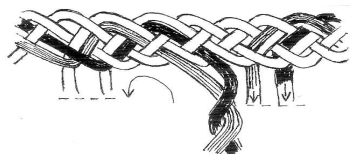
Obrázek 32

³⁵ Viz. blíže, I. Prošková, 2003

³⁶ Viz. blíže, I. Prošková, 2003

³⁷ Viz. blíže, I. Prošková, 2003

U zakončení v řetízku je postup stejný, jen místo žebrového uzlu procházíme dvěma krajními páry řetízku. Postupně přibíráme svislé nitě, paličkujeme několikrát řetízek a opět vyhazujeme.

Obrázek 33

Zakončování do špičky ubíráním párů

Jako u všech druhů ukončování i tady platí zásada ukončovat v hustých místech krajky, aby nebyly vidět uzlíky. V pláténku odkládáme vždy dvě liché nitě, např. pátou a sedmou. U polohodu odkládáme vždy celý pár. Nikdy ne více párů v jednom místě krajky, ale nejdříve u jedné a následně u druhé strany. Odloženými páry v další řadě nepaličkujeme, dokončíme krajku a teprve potom vytvoříme uzlík a nitě odstříhneme. Poslední zbylé páry musíme přiháčekovat do rubu krajky a ukončit uzlíky.

3.7. Rozšířené vzory

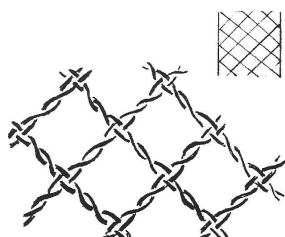
Při paličkování složitějších prací si však zručnější krajkářka již nevystačí se základními technikami a nastává hledání nových prvků a vzorů, které nabízejí zcela jiné možnosti zpracování a výtvarného vyjádření. Vzdušný vzor, který vytváří jakousi síť, je půdice. Ta má mnoho podob a druhů. Pro naše použití uvádíme dírkovou, buňkovou půdici a hrášku. Krajka nabízí i možnost procházení třemi páry jedním bodem. Zde se uplatňuje hvězdička. Obdobou hvězdičky je pavouček, kdy jedním bodem procházejí čtyři páry. V různém dekorování se vhodně uplatňuje lístkovina, která tvoří samostatné lístečky nebo pecičky či trojúhelníčky. Nově se do obliby dostávají dva nové způsoby zpracování užívané v moderní krajce, které jsou velmi efektní a vhodné pro vyplňování větších ploch - za jednu nit' a cuchanina. Všechny jmenované vzory nejprve procvičujeme na vzornících a až poté na dílčích úkolech, ve kterých žák sám zpracovává podvinek.

Půdice

„Výraz pro základ, půdu krajky, ve které jsou vypaličkovány různé motivy geometrické nebo zoomorfnní či figurální.“³⁸

Dírková půdice

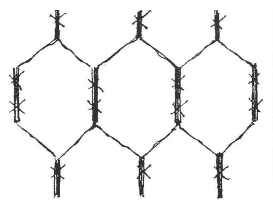
Dírková půdice je nejjednodušším druhem této techniky. Páry vytváří diagonální síť z kroucených párů spojených pláténkem. Velikost dírek určuje počet kroucení mezi jednotlivými spoji. Jednotlivé spoje se mohou prodloužit zdvojením pláténka.

Obrázek 34

Buňková půdice

Tato půdice vytváří síť šestibokých oček. Šikmé strany oček tvoří kroucené páry, svislé strany řetízky. Velikost je opět závislá na počtu kroucení a délce řetízku.

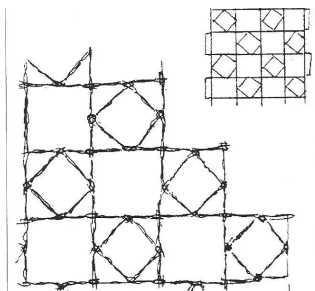

Obrázek 35

Hráška

Základ tvoří šachovnicová síť plných a prázdných čtverců. Plné čtverce jsou vyplněny malým čtverečkem. Ty se mohou spojovat s velkým čtvercem mnoha různými druhy. Podle typů spojení můžeme rozlišit hrášku uzavřenou, otevřenou, českou, obtáčenou – růžičkovou, volnou.

³⁸ VONDRUŠKOVÁ, Andrea, PROŠKOVÁ, Iva. *Krajkářství*, Praha, Grada, 2004, s. 106

Obrázek 36

Lístkovina

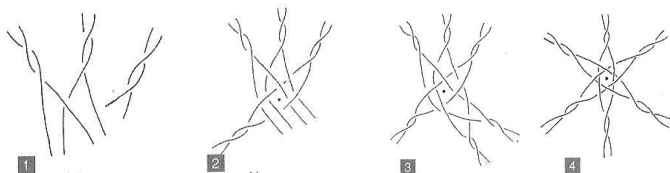
Základ tvoří dva páry. Může mít různý tvar – lístek, trojúhelníček – retičelu a čtverce – pecičku. Základní princip tvoří tři svislé – opěrné nitě a čtvrtá, která je protkává. Tato nit' určuje barvu lístku. Jednou jde pod a jednou nad opěrnou nit', krajní nit' obtáčí. V lístkovině pracujeme bez píchání špendlíku. Tvar lístku je nutné nacvičit.

Obrázek 37

Hvězdička

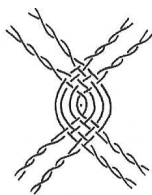
Tento prvek používáme v místě krajky, kde jedním bodem prochází tři páry. Nejprve všechny páry zkroutíme a mezi prvním a druhým paličkujeme polohod. V dalším kroku projdeme mezi těmito a třetím párem plátkem, první pár se zkroutí a odloží. Druhým a třetím párem paličkujeme polohod a nakonec je zkroutíme.

Obrázek 38

Pavouček

Prvek obdobný hvězdičce, kde však jedním bodem procházejí čtyři páry. Také zde začínáme zkroutěním všech párů. Poté paličkujeme plátno prostředními, krajními a pak opět prostředními páry. Zapíchneme špendlík a postup opakujeme, nakonec všechny páry zkroutíme.

Obrázek 39

Za jednu nit'

Tento způsob vedení nitě se užívá zejména v moderní krajece. S jedním vodivým párem pracujeme jako s linkou, kterou můžeme libovolně procházet všemi páry. Vodivý pár za každou nití zkroučíme, podle počtu jednotlivých zkroucení můžeme krajkou libovolně rozšiřovat. Touto technikou se dá v krajece „malovat“. V podvinku se označuje písmenem J.

Cuchanina

Další vzor používaný v moderní krajece, vhodný k vyplňování velkých ploch a do prostorových objektů. Krajkou tvoříme střídáním plátna a polohodu, a to vždy po jednom svislém páru.

3.8. Tužení

Každou krajkou musíme nějakým způsobem zpevnit, aby se po odšpendlení z podušky nerozvolnila a nezměnila svůj tvar. Proto musíme krajkou po dokončení natužit. Každá krajka se musí už v návrhu přizpůsobit svému účelu. Tomu přizpůsobujeme i způsob tužení. To by mělo být vždy jemné a mělo by zachovávat charakter textilního materiálu. Nyní je na trhu mnoho škrobů a tužidel na krajkou, které jsou vhodné na jemné tužení vzorníků, dekorativní a pásové krajky.

Prostorové objekty, šperky a všude tam, kde potřebujeme nejen udržet vzor krajky, ale i prostorově vytvarovat, používáme tužidlo z perchloretylenu a polystyrenu, který v něm rozpustíme. Roztok se připravuje v uzavíratelné skleničce. Do poloviny skleničky si nalijeme perchloretylen a nalámeme do něj čistý polystyren. Množství lámaného polystyrenu vyzkoušíme na zbytku příze. Pokud roztok tuží málo, přidáme polystyren, pokud tužená příze příliš ztvrdne nebo má po uschnutí nabělalý odstín,

přidáme perchloretylen. Perchloretylen je těkavá látka a díky tomu schne velmi rychle. S tímto tužidlem by neměly pracovat příliš malé děti a vždy je třeba dbát upozornění na obalu perchloretylenu.

Na podvinek nesmíme zapomenout dát igelit či plastovou folii, aby se krajka při tužení neušpinila od předlohy. Tužidlo nanášíme čistým štětcem.

Výjimku v tužení tvoří oděvní krajky, kdy předem počítáme s častým praním. Tam se tužení neužívá a krajka se již navrhuje tak, aby byla co nejvíce kroucená a tím i pevná. Nitě se musí před paličkováním vysrážet, aby se poté mohly prát v teplé vodě.

Způsobů tužení krajky je nepřehledné množství. Já uvádím způsob, který mám vyzkoušený a který mi nejvíce vyhovuje.

4.9. Praktická cvičení a návrhové kreslení

V této kapitole se zabývám aplikací obecných postupů výuky paličkované krajky do výuky v ZUŠ. Propojuji různé techniky výtvarného vyjadřování a techniky paličkované krajky. Žáky to motivuje a udržuje to jejich pozornost.

Při výuce paličkování krajky je nutné postupovat systematicky. Žák musí pochopit základní prvek a až poté přikročit k složitějšímu. Jinak bude výuka pomalá a neefektivní. Každý osvojovaný prvek je nutno dostatečně procvičovat. Aby práce žáky bavila, je potřeba je aktivně zapojit a kromě paličkování vzorníků s žáky navrhovat a realizovat vlastní výtvarně zpracované podvinky.

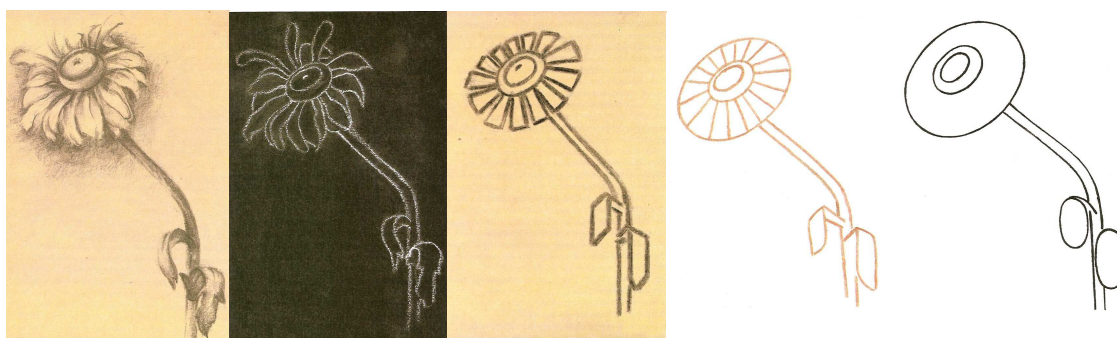
Každé praktické cvičení je úzce provázáno s návrhovou činností. U jednotlivých návrhů vždy vycházíme z kresby podle skutečnosti. Tato studijní kresba je výchozím materiálem pro následnou stylizaci.

Stylizace

Při vnímání světa člověk přirozeně rozlišuje výrazné podstatné a charakteristické vlastnosti a vztahy skutečnosti od nepodstatných a podružných. Tento myšlenkový proces vynechávání nepodstatných znaků a zaměření na výrazné označujeme jako

abstrahování, abstrakci. Zjednodušování upravuje tvar předmětů pod různým úhlem pohledu, stylizuje je. Stylizovat můžeme zjednodušený obrys, plochy, tvaru, ale i linií a barvou. Motiv a jeho vlastnosti můžeme nejen zjednodušit, ale v zájmu zvýraznění a většího emotivního účinku můžeme některý prvek i přehnat a zvýraznit. Tím podtrhujeme charakteristické, typické momenty motivu.

Realistická studie květu a jeho postupné zjednodušování ve čtyřech fázích.

Obrázek 40

Kompozice

Slovo kompozice pochází z latiny a v širším smyslu znamená uspořádání do celku. „Ve výtvarném umění jde o smysluplné uspořádání jednotlivých vizuálních částí podle obsahového a funkčního záměru autora. Jednotlivé části obrazové plochy jsou komponovány tak, aby byly podřízeny celku. Kompozice se tak stává jednou ze zákonitostí tvůrčího procesu.“³⁹

Typickým příkladem řešení kompozice je teorie zlatého řezu, která byla empiricky odvozena ze skutečnosti, např. proporcí lidského těla.⁴⁰ Tato teorie byla v průběhu dějinného vývoje hojně užívána a jejími zákonitostmi se mnoho designérů řídí i dnes.

³⁹ HANEL, Olaf. Kompozice/teorie ve výtvarném umění. In: *České muzeum výtvarných umění* [online]. 2008 [cit. 2012-06-30]. Dostupné z: <http://www.cmvu.cz/cz1998c1835/kompozice-teorie/>

⁴⁰ HANEL, Olaf. Kompozice/teorie ve výtvarném umění. In: *České muzeum výtvarných umění* [online]. 2008 [cit. 2012-06-30]. Dostupné z: <http://www.cmvu.cz/cz1998c1835/kompozice-teorie/>

Dílčí úkoly

Zde uvádím několik úkolů, ve kterých vycházím z motivačních úvodů a pokračuji přes studijní kresby, jejich stylizace, navrhování vlastních podvinků až k samotné realizaci technikou paličkování. Cílem těchto úkolů je zaujmout žáky pro tuto techniku a její nenásilné procvičování vedoucí k dalšímu zdokonalování.

Tyto úkoly jsou návrhem řešení výuky paličkované krajky. Jde zejména o pochopení principu techniky a její následné aplikace ve výtvarné výchově.

Jednotlivé úkoly jsou strukturovány do čtyř tematických celků, vycházejících z rozložení ve školním roce - podzim, zima, jaro, léto. Tyto celky nejsou pevně časově ohraničeny. Záleží na vyučujícím, jak bude přistupovat k výukovému materiálu a na dětech, jak rychle budou při plnění úkolů postupovat. To je vzhledem k obtížnosti techniky velmi individuální.

1. Tematický celek - Podzim

Východiskem tohoto tematického celku je podzimní listí. Žáci se nejprve seznamují s jeho barevností a postupně objevují jeho tvary a charakteristické linie. Jednotlivé úkoly na sebe navazují.

Námět:

- motivační malba, studijní kresba, stylizace kresby v lince a v ploše, navrhování podvinku, procvičování základních technik paličkované krajky

Motivace:

- vycházka do přírody, sbírání podzimního listí, kombinování barevného listí

Klíčová slova:

- barva, linie, plocha, podvinek, řetízek, plátno, polohod, připojování háčkem

1. úkol

Vycházka do přírody, sbírání podzimního listí, zaměřujeme se na zajímavou a pestrou barevnost. Žáci mají malbou nefigurativně zpracovat barevnost vycházející z vybraného listí. Doporučenou technikou je malba temperovými či akrylovými barvami. Podle této malby si žáci vybírají barvy příze pro následné realizace. Zásadou je vybírání barev tón v tónu a objevování co největší barevné škály.

2. úkol

Do hodiny jako pomůcku přineseme listy stromů, popřípadě použijeme listy z minulé hodiny. Vybíráme listy se zajímavým a typickým tvarem, např. javor, dub, škumpa, kaštan, jilm. Žáci mají za úkol překreslit list tužkou na papír. Využívají prostředků stínování a modelace. V dalším kroku mají list nakreslit jednou nepřerušovanou linkou. Tato kresba nám poslouží jako podvinek k prvnímu cvičení. Na začátek linky si žáci na špendlík pověsí dva páry a paličkují řetízek. Ten tvarují pomocí špendlíků podle předkreslené linky. Žáci si procvičují řetízek, učí se ho tvarovat pomocí špendlíků.

3. úkol

Vycházíme z realistické studie listu. Ten žáci stylizují do linky, kterou rozšíří zakreslením druhé linky asi 1,5 cm vzdálené. Problematickou částí je vyplnění vzniklého prostoru linkou, která značí vodivou nit'. Dbáme na pravidelné rozvržení linky tak, aby nevznikala příliš řídká či hustá místa. Takto si žáci sami vytvářejí podvinek. Paličkuje se plátkem, pochodem, popřípadě mohou žáci střídat obě techniky. Další možností je opakování stejného návrhu různými technikami.

Řešení problému rozmístění vodivé nitě umožňuje lépe pochopit způsob a účel vedení nitě v paličkové kraje. Žáci procvičují základní techniky plátna a polohodu a jejich střídání. Pro zautomatizování práce s paličkami necháme záměrně žáky kousek práce párat. Tím se pozornost přesouvá od jednotlivých paliček k hotovené práci a z ní vycházejícím nitím. Prohazování paliček se automatizuje.

4. úkol

Poslední úkol z podzimního bloku také vychází z realistické kresby listů. Žáci tentokrát stylizují listy do plochy, kterou pak vyplňují linkou značící vodivou nit'. U motivů listů je vhodné použít při paličkování techniku polohodu, který při stranách listu stínuje.

Žáci se učí vyplňovat plochu technikou paličkování, procvičují si základní polohodovou vazbu.

Didaktická analýza úkolů:

- **Cíle:**

- rozvoj citlivosti k vnímaným podnětům
- prohloubení dovednosti míchání barev tón v tónu
- pochopení principu rozmístění vodivé nitě základních technik paličkové krajky

- **Očekávané výstupy:**

- žák „vnímá smyslové podněty a vědomě je převádí do vizuální formy prostřednictvím výtvarného jazyka, inspiruje se fantazií nebo realitou.“⁴¹
- žák vnímá barevnost a tvar podzimního listí, na základě smyslové zkušenosti vytváří abstraktní malbu, studijní kresbu a následně užívá osvojené tvarové a barevné vlastnosti listí v návrhu i realizaci paličkové krajky.

- **Klíčové kompetence:**

- kompetence k řešení problému – žák na základě svých schopností dokáže vytvořit nefigurativní malbu, nakreslit podvinek páskové a plošné krajky
- kompetence k učení – žák se učí míchat dle předlohy barvy tón v tónu, rozmístit rovnoměrně vodivou nit' v podvinku

Vhodným způsobem zakončení tohoto cyklu je vystavení hotových prací vytvořením individuální či skupinové koláže z vyhotovených listů.

⁴¹ Rámcový vzdělávací program: pro základní umělecké vzdělávání. 1.vyd. Praha. VÚP, 2010. ISBN 978-80-87000-37-3. s. 38

2. Tematický celek – Zima

Východiskem tohoto tematického cyklu je inspirace liniemi holých stromů a strukturou jejich kůry. Žáci nejprve sledují linie holých stromů. Vycházejí z nich do lineární kompozice. Postupně se pozornost zaměřuje na strukturu, z které vychází plošná kompozice. Poté se oba přístupy kombinují.

Námět:

- lineární a plošná kompozice, navrhování podvinku s použitím techniky půdice, procvičování rozšířených vzorů paličkované krajky

Motivace:

- vycházka do přírody, pozorování linií holých stromů, haptické vjemy kůry, frotáž kůry stromů, odlévání struktury kůry

Klíčová slova:

- kompozice, linie, plocha, struktura, frotáž, půdice, cuchanina

1. úkol

V úvodu hodiny jdeme s žáky na vycházku do přírody, kde pozorujeme zimní krajinu. Soustředíme se na linie holých stromů a jednotlivých větví. Žáci mohou dělat rychlé skici nebo můžeme pořídit fotodokumentaci. Příhodné pro pozorování jsou například třešně nebo jasan, které mají charakteristické proplétání větví. Po příchodu do třídy žáci překreslují skici nebo vytvářejí kresebné studie větví dříve pozorovaných stromů. Pokud žáci tápou, můžeme jim linie větví připomenout pořízenými fotografiemi. Realistické kresby žáci stylizují do sítě linek, ty jsou paličkovány řetízkem a vzájemně připojovány háčkem v bodě křížení. Zde se žáci zaměřují na tvorbu kompozice v liniích a jejich rytmech. Procvičují zde tvarování řetízku špendlíky a připojování háčkem.

2. úkol

Žáci podle realistických studií stromů překreslují linie a tvary, vytvářejí tak zjednodušené, stylizované tvary stromů. Mladší žáci mohou linie přenášet přiložením pauzovacího papíru a jejich následným vytažením. Větve se od tenkých linií rozšiřují až

po kmeny, v kterých je naznačena linie vodivé nitě. V tomto úkolu se žáci učí přidávat páry. Vhodnou technikou je vazba plátňová, do které se páry lépe přidávají. Variantou tohoto cvičení pro zručnější žáky je realizace ve vazbě polohodové, kdy se páry přidávají do středu práce. Vždy je třeba dodržovat zásadu přidávání párů v hustém místě krajky.

3. úkol

Vycházka do přírody, soustředění na haptické vjemy struktury kůry stromů. Zážitky z haptických vjemů můžeme zesílit zavázáním očí. Frotáž kůry pomocí tužky a papíru. Zajímavou alternativou k frotáži může být odlévání reliéfu kůry do sádry. Zvýší se tak atraktivnost práce a emotivní zážitek. Na základě frotáží kůry či odlitků žáci vytvářejí lineární kompozice. Vzniká jakási síť, která slouží jako podvinek pro buňkovou půdici. Žáci si zde procvičují novou techniku buňkové půdice. Zaměření pozornosti k haptickým vjemům a jejich přenesení do plošné kresby.

4. úkol

Poslední úkol je volnější variantou vycházející z frotáže kůry a lineární kompozice. Ta je přepracována do obdobné varianty, ale v tomto případě linky tvoří řetízky a některé dírky plošně vyplňujeme zvolenou technikou. Vhodné je pláténko a polohod, pro pokročilejší hráška, suchanina. Kombinace lineární a plošné kompozice. Procvičování nových vzorů.

Didaktická analýza úkolů:

- **Cíle:**

- rozvoj citlivosti k vnímaným podnětům
- osvojení dovednosti komponování linií a ploch
- rozvoj technického myšlení
- prohloubení dovednosti paličkované krajky procvičováním složitějších technik

- **Očekávané výstupy:**

- žák „vnímá smyslové podněty a vědomě je převádí do vizuální formy prostřednictvím výtvarného jazyka, inspiruje se fantazií nebo realitou, komponuje tvarové, barevné a

prostorové vztahy, proměňuje běžné v nezvyklé“⁴²

- žák vnímá linie holých stromů a na základě smyslové zkušenosti vytváří studijní kresbu a následně užívá osvojené tvarové vlastnosti v lineární i plošné kompozici v návrhu a realizaci paličkované krajky.

- **Klíčové kompetence:**

- kompetence k řešení problému – žák na základě své zkušenosti vytváří lineární a plošnou kompozici

- kompetence k učení – žák se učí navrhovat vlastní podvinek se záměrným využíváním složitějších technik paličkované krajky

3. Tematický celek – Jaro

Východiskem tohoto tematického cyklu je inspirace klimatickými změnami. Obtékáním a sléváním potůčků zastupující horizontály a růstu rostlin zastupujícím vertikály. Žáci se nejprve zaměřují na pohyb a rytmus horizontálního vlnění. Poté přechází pozornost k růstové stavbě rostlin. Nakonec je kladen důraz na kontrast horizontál a vertikál, podpořený rytmem plotů a záhonů zahrádek.

Námět:

- horizontální vlnění, vertikální růst, navrhování podvinku s použitím techniky za jednu niť, navrhování podvinku s použitím techniky lístečku, procvičování paličkování lístečku, vkládání papírového provázku do paličkované krajky, realizace navrhovaných podvinků

Motivace:

- vycházka do přírody, pozorování klimatických změn, slévání a obtékání potůčků, růst prvních jarních rostlin, rytmy záhonů a plotů na zahrádkách

Klíčová slova:

- horizontála, vertikála, za jednu niť, lístkovina, papírový provázek

⁴² Rámcový vzdělávací program: pro základní umělecké vzdělávání. 1.vyd. Praha. VÚP, 2010. ISBN 978-80-87000-37-3. s. 38

1. úkol

Vycházka do přírody, pozorování klimatických změn – tání sněhu, slévání potůčků, růst prvních rostlin. Zaměřujeme se na horizontální proudění v přírodě – obtékání kamenů, slévání pramínek vody. Žákům rozdáme pásy papíru, na nich si zakreslí zvolený počet překážek – kamenů. Mají za úkol pomocí deseti linek vyplnit prostor. Vzniká podvinek, který paličkujeme technikou za jednu nit'. Řešení problémové lineární kompozice s pevně danými překážkami. Procvičování nové techniky za jednu nit'.

2. úkol

Vycházka do přírody, pozorování růstu rostlin, stonků květin. Zaměřujeme se na vertikály objevující se v přírodě, zejména na růstový prvek. Zakreslení skic pučících květin. Následná stylizace a vytváření vlastní fantazijní rostliny, které však mají ve své stavbě logický základ z pozorovaných rostlin a květin. Žáci se učí přenášet odporované prvky z realistických studií do fantazijních návrhů. Užití nové techniky lístkoviny v libovolném tvaru s kombinací již osvojených technik.

3. úkol

Vycházka do přírody, pozorování zahrad, záhonů, plotů a květin. Zaměření na kontrast horizontál a vertikál. Kresba zahrádek, záhonů a plotů. Stylizace studijních kreseb zahrádek se zvýrazněním kontrastů horizontál a vertikál. Vytvoření podvinku do stanoveného formátu s využitím různých vzorů půdic, lístkoviny, plátina a polohodu. Kompletní navrhování podvinku se zaměřením na užitou techniku. Vhodné doplnění této techniky je vkládání papírového provázku v místech květin.

Didaktická analýza úkolů:

- **Cíle:**

- osvojení pojmů vertikála, horizontála
- rozvoj fantazie a tvořivosti navrhováním podvinků
- prohloubení dovednosti paličkování krajky procvičováním složitějších technik

- **Očekávané výstupy:**

- žák „poznává a vědomě používá obrazotvorné prvky plošného i prostorového

vyjádření“⁴³

- žák vnímá horizontální proudění vody, na základě smyslového vjemu vytváří plošnou kompozici plynulého proudění
 - žák vytváří na základě předchozí zkušenosti a vlastní představivosti fantazijní rostlinu s užitím logických růstových principů
 - žák kombinuje vertikály a horizontály a vytváří rytmické kompozice, do techniky vkládá efektní materiál
- **Klíčové kompetence:**
 - kompetence k řešení problému – žák řeší problém rozmístění daného počtu nití s omezeným prostorem
 - kompetence k učení – žák se učí navrhovat vlastní podvinek se záměrným využitím výrazových prostředků a nových technik

4. Tematický celek - Léto

Východiskem tohoto tematického celku je inspirace letními dny. Žáci vychází z vlastního emočního ladění. Volná tvorba zaměřená na praktické využití krajky.

Námět:

- nefigurativní malba, navrhování a realizace podvinku vycházející z předchozích zkušeností s technikou paličkované krajky
- uvolnění námětu, volná tvorba, užitá krajka

Motivace:

- emoční naladění poslechem hudby, vyprávěním o plánech na prázdniny, procházkou v přírodě
- výroba krajky, kterou budou žáci sami užívat

Klíčová slova:

- emoční prožitek, abstraktní malba, užitá krajka, pavouček, hvězdička

⁴³ Rámcový vzdělávací program: pro základní umělecké vzdělávání. 1.vyd. Praha. VÚP, 2010. ISBN 978-80-87000-37-3. s. 38

1. úkol

Zaměření na barevnost. Nefigurativní malba s užitím libovolných barev. Žáci vychází ze subjektivního vnímání a prožívání letních dní. Emoční prožívání podpoříme vhodnou motivací – poslech hudby, procházka, rozhovor o prázdninách. Stylizace do abstraktních či geometrických obrazců, vycházející z přípravné malby. Vytvoření podvinku s užitím již osvojených technik, u zručnějších žáků se nově objevuje prvek hvězdičky nebo pavoučka. Propracování stylizace tvarů, procvičování osvojených technik, užití vlastní barevnosti na základě emočního ladění.

2. úkol

Uvolnění námětu, volbu nechávám na žácích. Navrhované náměty – šperk, oděvní krajka, stolní krajka. Přípravné kresby vycházející z reality či fantazijních představ. Vytvoření vlastního podvinku s užitím libovolných technik. Zaměření na následné využití.

Didaktická analýza úkolů:

- **Cíle:**

- vyjádření subjektivního prožívání výtvarnými výrazovými prostředky
- rozvoj tvořivého myšlení a fantazie
- osvojení tvorby užitě krajky se zaměřením na řešení praktických otázek užívání

- **Očekávané výstupy:**

- žák „přistupuje k tvorbě poznáváním a sebepoznáváním, podle svých individuálních schopností si stanovuje dílčí cíle, které dokáže realizovat“⁴⁴
- žák vyjadřuje své subjektivní prožitky výtvarným jazykem
- žák vytváří na základě vlastní představivosti abstraktní malbu
- žák navrhuje a realizuje užitou paličkovanou krajku

- **Klíčové kompetence:**

- kompetence k řešení problému – žák řeší problém rozmístění daného počtu nití s omezeným prostorem
- kompetence k učení – žák se učí navrhovat vlastní podvinek se záměrným užitím výrazových prostředků a nových technik

⁴⁴ Rámcový vzdělávací program: pro základní umělecké vzdělávání. 1.vyd. Praha. VÚP, 2010. ISBN 978-80-87000-37-3. s. 38

3.9. Shrnutí

V příručce jsem se snažila využít všech poznatků z vlastní tvorby. Uvedené technické prvky a jednotlivé techniky jsou vybírané s ohledem na věkové zaměření a použití ve výuce ZUŠ. Záměrně vynechávám některé vzory s ohledem na jejich efektivitu v poměru k jejich náročnosti.

Uváděné úkoly jsou návodem, jak postupovat při aplikaci techniky paličkované krajky do výuky. Propojuji zde technické dovednosti se studijní kresbou, stylizací, vytvářením kompozice a navrhováním vlastní krajky a podvinků.

Úkoly záměrně strukturuji do čtyř celků vycházejících z ročních období a seřazených podle průběhu školního roku. Snažím se využít přirozeného potenciálu a energického náboje žáků. Jednotlivé tematické celky nemají stejný počet úkolů a nejsou stejně náročné. Vycházím ze zkušenosti při výuce v ZUŠ, kdy jsem zaznamenala nestálou míru pozornosti v různých obdobích roku. Žáci jsou nejvíce soustředění na počátku roku. Tam jsem zařadila všechny základní techniky a prvky, které vyžadují nejvíce pozornosti a trpělivosti. Jejich soustředění postupně upadá, a proto je třeba žáky více motivovat. S ohledem na to jsem do podzimního celku zařadila více motivačních prvků (frotáž, hmatové vjemy se zavázanýma očima, odlévání ze sádry). V lednu je jejich pozornost obnovena po vánočních prázdninách, ale rychle ji nahrazuje rozptýlenost příchodem jara. Žáci už nepodávají takové výkony, a proto jsem do jarního celku zařadila pouze tři úkoly. Ke konci školního roku už se žáci těší na prázdniny, nesoustředí se a odmítají se učit novým věcem. Z tohoto důvodu jsem do letního tematického celku zařadila pouze dva úkoly, které vychází z fantazie a probouzejí tvořivost.

Závěr

Cílem mé diplomové práce bylo vytvořit šest až osm ručně paličkovaných autorských šperků. Při práci jsem se zaměřila na komplexnost zpracování. Nejprve jsem se zabývala historií paličkované krajky. Ta mě velmi inspirovala, a proto jsem z ní vycházela v technickém řešení práce. Z původní slovanské krajky jsem odvodila výraznou barevnost a použité vzory. U rostlinných motivů jsem se nejprve zaměřila na studijní kresbu, ze které jsem vyšla u návrhové kresby. Návrhovou činností jsem se zabývala dopodrobna a snažila se najít možná řešení předkládané kompozice.

Když jsem řešila, jak tematicky uchopit zpracování paličkovaného šperku, velmi mne oslovilo téma přírody, které je svou rozmanitostí nevyčerpatelnou studnicí inspirace. Ale zabývat se pouze tématem přírody mi přišlo poněkud triviální a přímočaré. Z toho důvodu jsem se zaměřila i na její opak, tedy na to, co může vytvořit pouze člověk. Došla jsem ke geometrii jako ke zjednodušení přírody a čistotě formy. Fascinoval mne kontrast mezi přirozenými zvlněnými liniemi přírody a ostře ohraničenými tvary geometrické abstrakce.

Při realizaci jednotlivých šperků jsem se stále více potýkala s nedostatečnou barevnou škálou přízí. Proto bych se v příští práci určitě přikláběla k možnosti přízí si obarvit na požadované odstíny.

Při výuce paličkované krajky v ZUŠ Volyně jsem narazila na rezervy v motivaci žáků pro tuto techniku. Z toho důvodu jsem se snažila tyto poznatky zohlednit v tvorbě metodické příručky, v níž jsou obsaženy rozmanité úkoly, které jak věřím, budou výchozím bodem pro zlepšení motivace žáků a pomohou zlepšit náhled na tradiční řemeslo.

Hlavním cílem bylo vytvořit řadu paličkovaných šperků a poznatky z této činnosti aplikovat do metodické příručky výuky paličkované krajky pro ZUŠ. Ač jsem při hlubším náhledu do problematiky zpracování odhalila jisté rezervy, na kterých by se dalo pracovat, domnívám se, že jsem hlavní cíle práce splnila.

Resumé

The aim of my diploma thesis was to make six to eight pieces of handmade bobbin-lace jewellery. Regarding the demands of particular technique, I finally created six pieces of jewellery.

At the beginning of my work the history of bobbin-lace in the Czech Republic was briefly described with a view to the South of Bohemia. Foreign influences were also taken into account. The practical part is focused on the handmade bobbin-lace making technique. The basis of this thesis is the inspiration by nature and geometry. In the text I am concerned with the contrast in the artistic expression of these motives.

The didactic part is a handbook for teachers of bobbin-lace making for art schools. I derive my experience from my own jewellery creation and from the teaching at the art school in Volyně. The handbook is chronologically structured; I proceed from introducing the technique to the basic technical elements to a very demanding art. At the end I mention practical tasks that are meant to serve as a practical guide to the application of the bobbin-lace making technique in art lessons.

The main part of my thesis was the creation of bobbin-lace jewellery and the following methodology for teachers at art schools. I thus hope I have met the previously intended aim of my work.

Seznam použitých zdrojů

Použitá literatura :

- Dříza : Jihočeské ruční krajkářství, Jihočeské nakladatelské a vydavatelské družstvo "Dědictví Husovo" v Praze 1925.
- Iva Prošková : Ručně paličkovaná krajka,Paličkování, Praha jako svoji 22. publikaci v roce 2003, ISBN 80-86455-02-5
- Alena Vondrušková, Iva Prošková: Krajkářství, Praha,Grada, 2004, ISBN 80-247-0670-9
- Kybalová Ludmila: Emílie Paličková, Nakladatelství československých výtvarníků,Praha, 1962
- Alina Jašková: Paličkování, Základní techniky, Praha, Atelier Creative, 1995
- Alina Jašková: Paličkování, Pásková krajka, Praha, Atelier Creative, 1996
- Ivana Domanjová: Paličkování, Praha, Grada Publishing,a.s., 2010, ISBN 978-80-247-3229-9
- Ivana Domanjová: Paličkování II., šperky a oděvní doplňky, Praha, Grada Publishing,a.s., 2011, ISBN 978-80-247-3889-5
-

Webové stránky :

<http://textilniskola.cz/informace/?tx=8#skola>

<http://www.krajky-sedlice.cz/>

<http://www.cmvu.cz>

Použité obrázky v metodické příručce:

- Alena Vondrušková, Iva Prošková: Krajkářství, Praha,Grada, 2004, ISBN 80-247-0670-9
- Iva Prošková : Ručně paličkovaná krajka,Paličkování, Praha jako svoji 22. publikaci v roce 2003, ISBN 80-86455-02-5
- Alina Jašková: Paličkování, Základní techniky, Praha, Atelier Creative, 1995

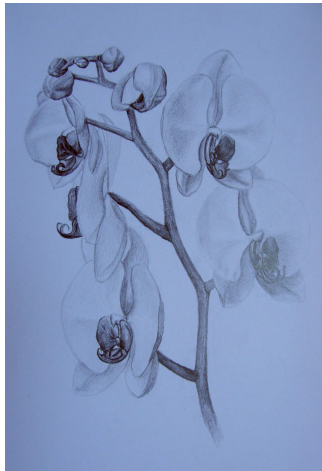
Seznam obrazové přílohy

1. Studijní kresby
2. Papírové modelace šperků
3. Návrhový materiál
4. Technické výkresy
5. Fotodokumentace ručně paličkovaných šperků

1. Studijní kresby

Obrázek 41

Obrázek 42

Obrázek 43

Obrázek 44

Obrázek 45

Obrázek 46

Obrázek 47

2. Papírové modelace šperků

Obrázek 48

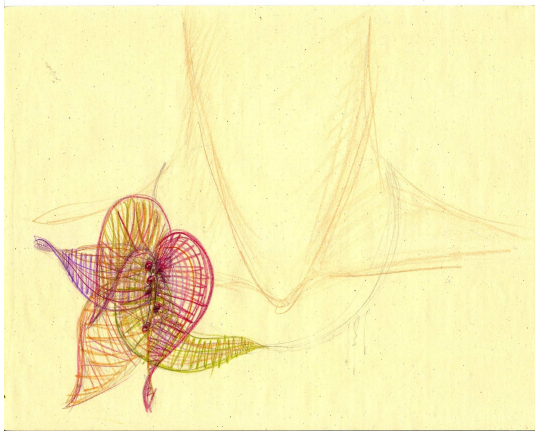
Obrázek 49

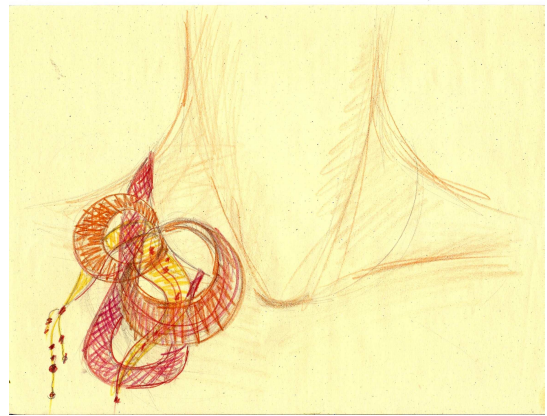
Obrázek 50

3. Návrhový materiál

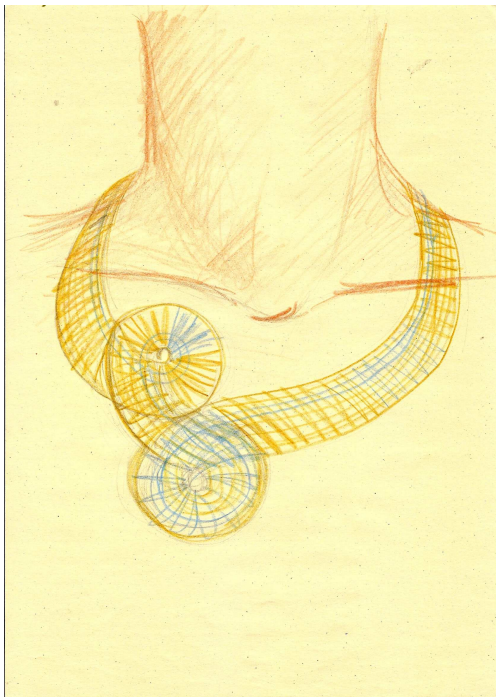
- Prvotní skici

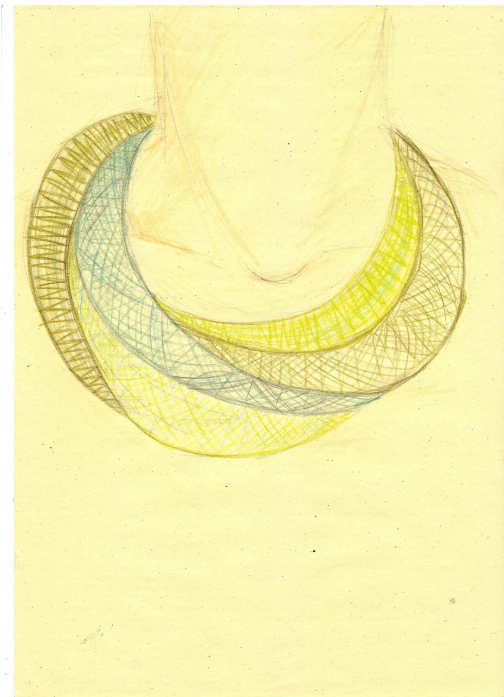
Obrázek 51

Obrázek 52

Obrázek 53

Obrázek 54

- **Orchidea**

Obrázek 55

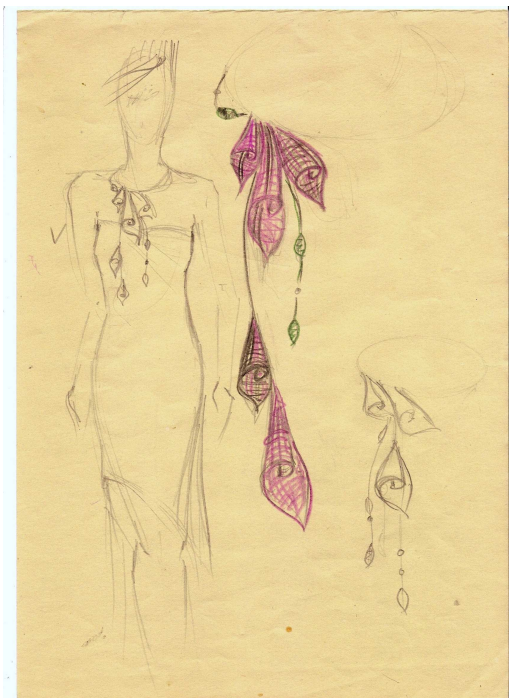

Obrázek 56

- **Kala**

Obrázek 57

Obrázek 58

- **Slunečnice**

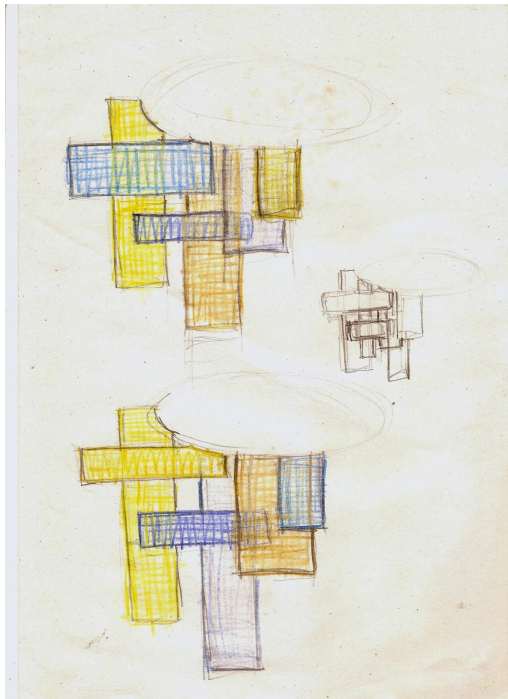

Obrázek 59

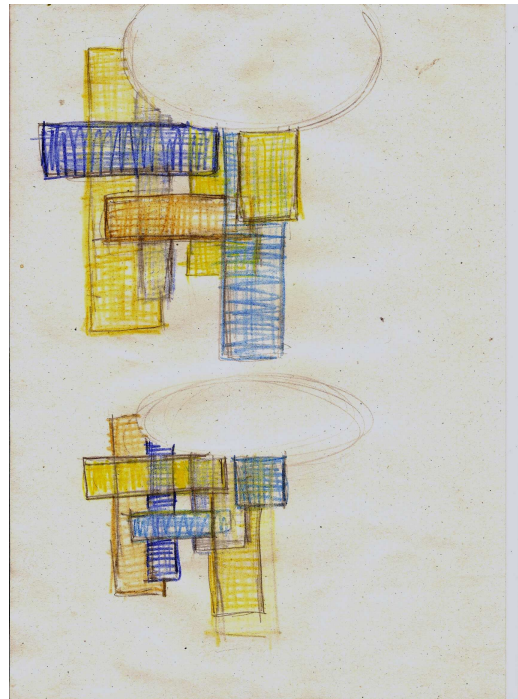

Obrázek 60

- **De Stijl – Piet Mondrian**

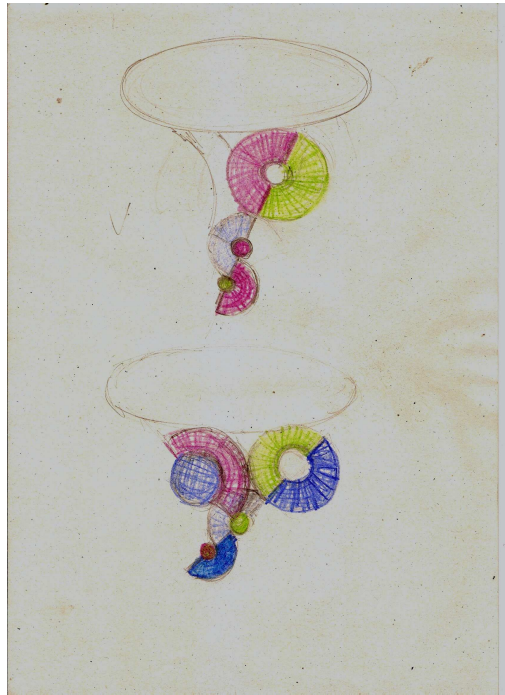

Obrázek 61

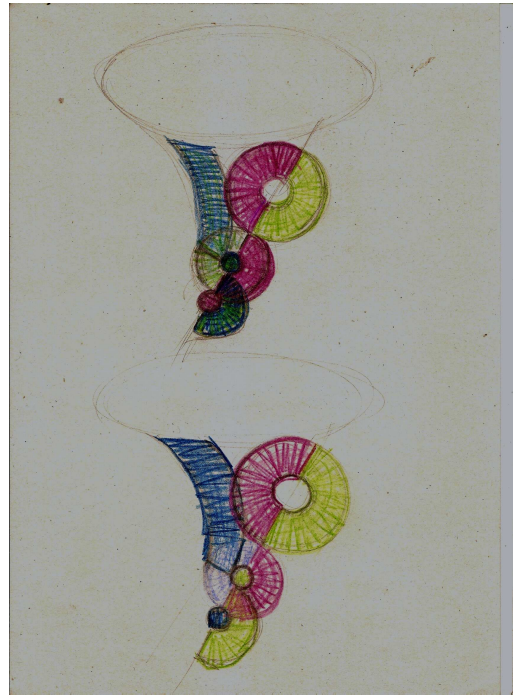

Obrázek 62

- **Orfismus – Robert Delauny**

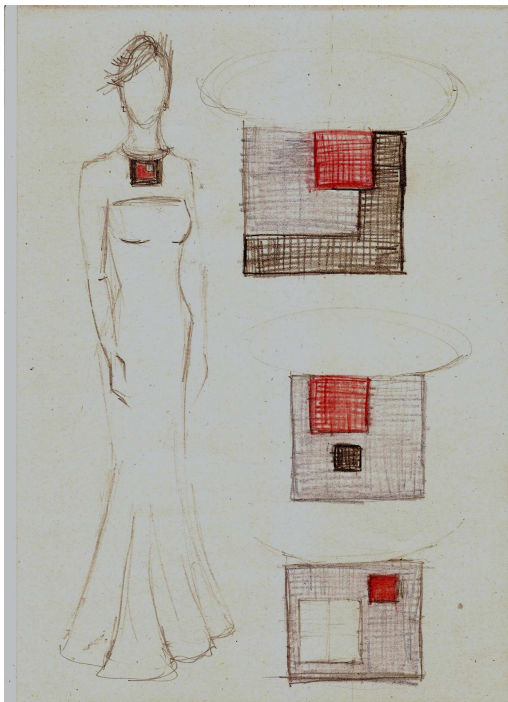

Obrázek 63

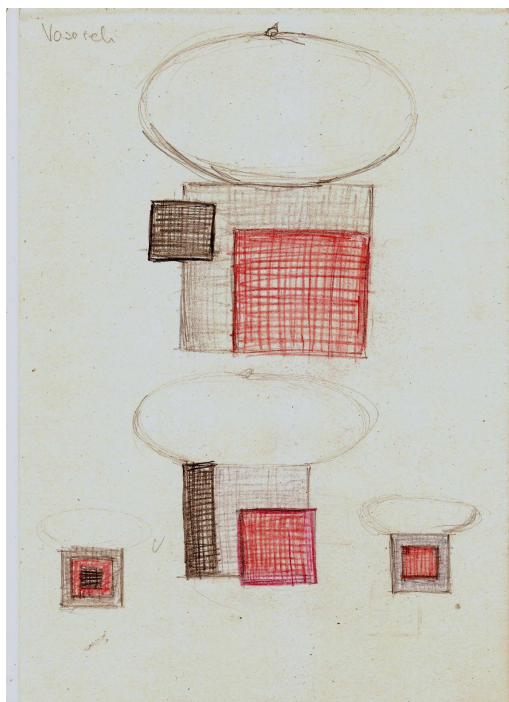

Obrázek 64

- **Supermatismus – Kazimir Malevič**

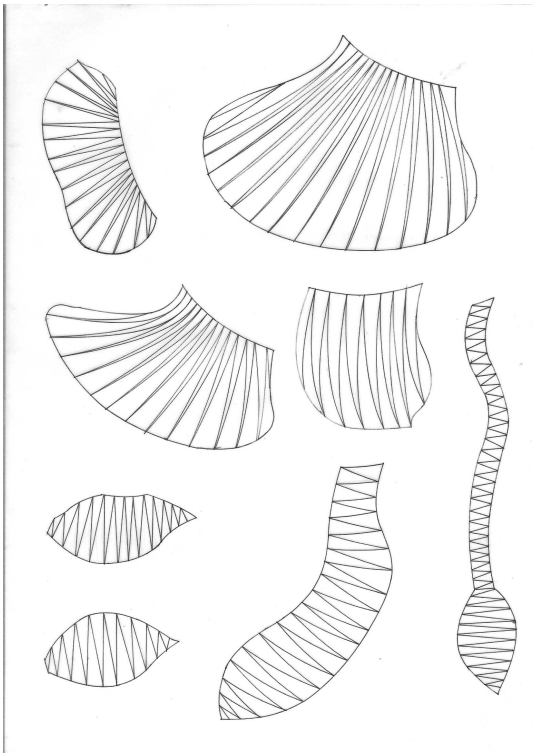
Obrázek 65

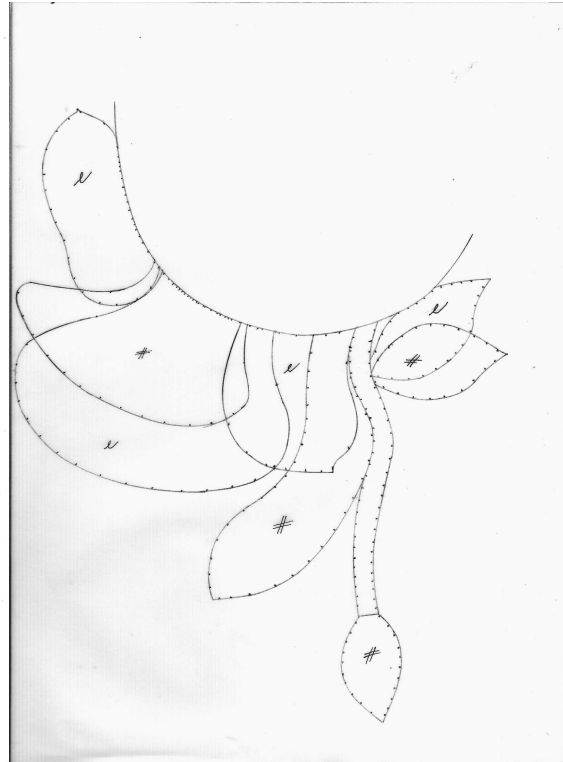
Obrázek 66

4. Technické výkresy

- Orchidea

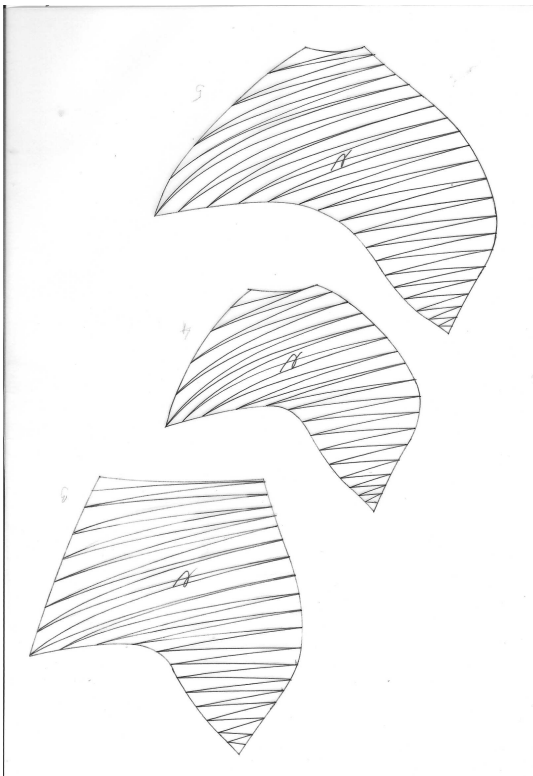

Obrázek 67

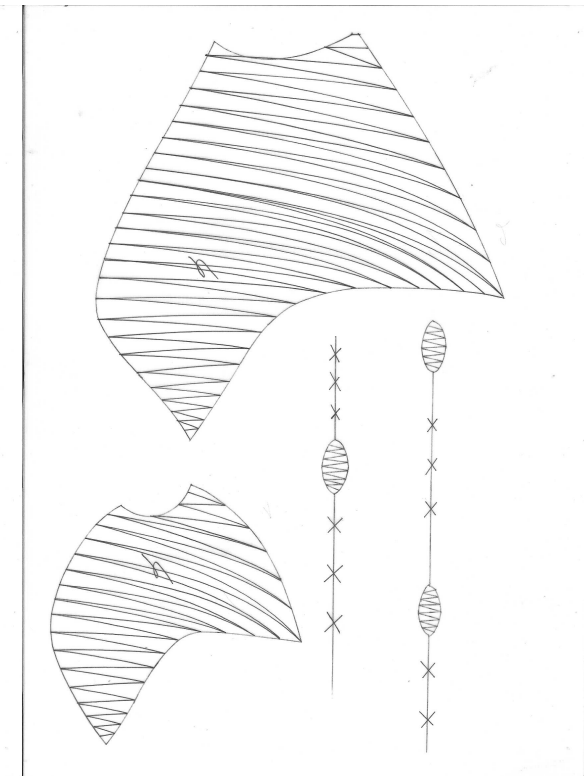

Obrázek 68

- Kala

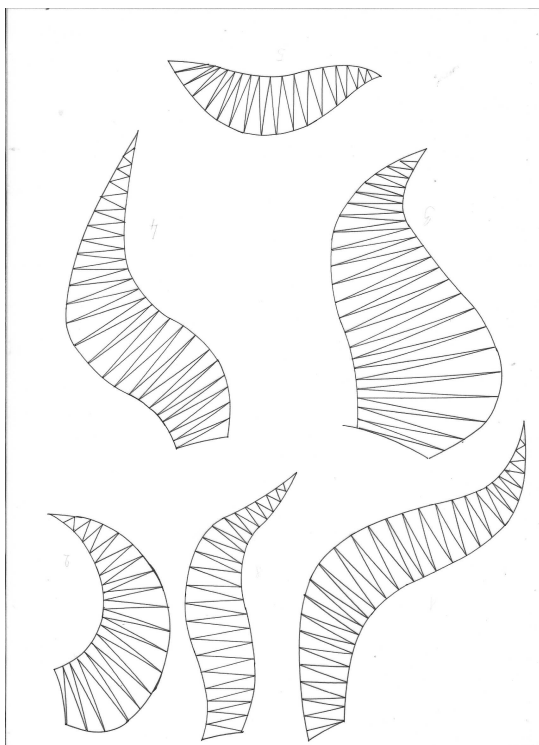

Obrázek 69

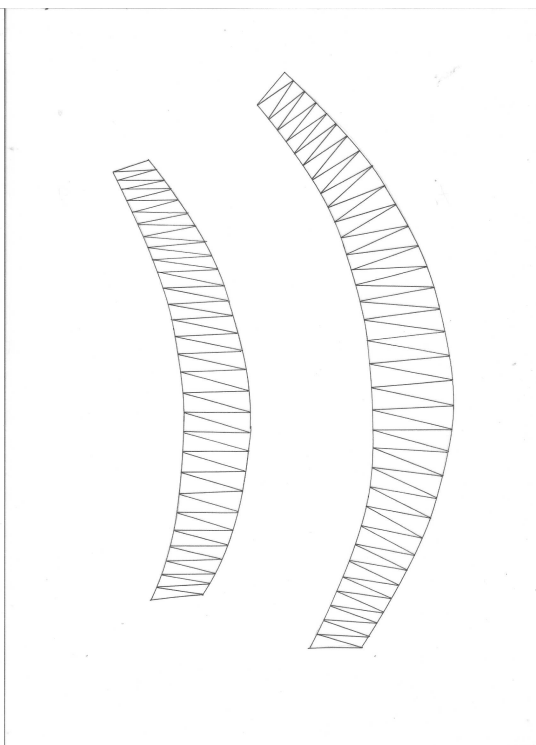

Obrázek 70

• Slunečnice

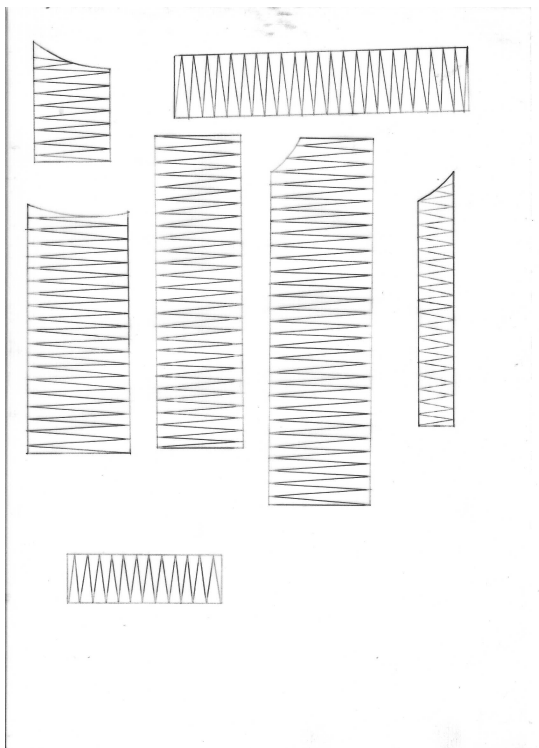

Obrázek 71

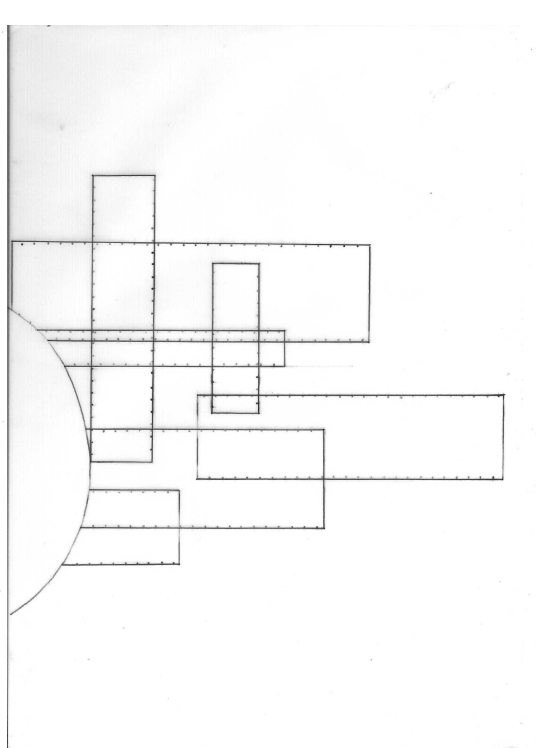

Obrázek 72

• De Stijl – Piet Mondrian

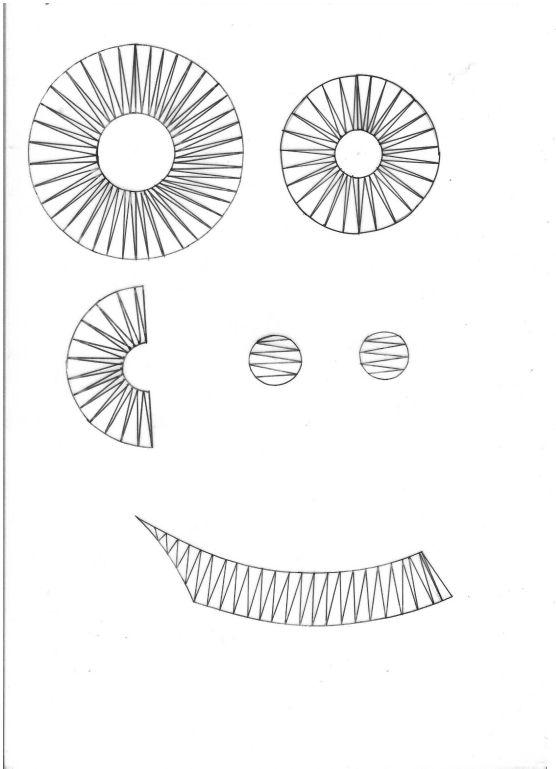

Obrázek 73

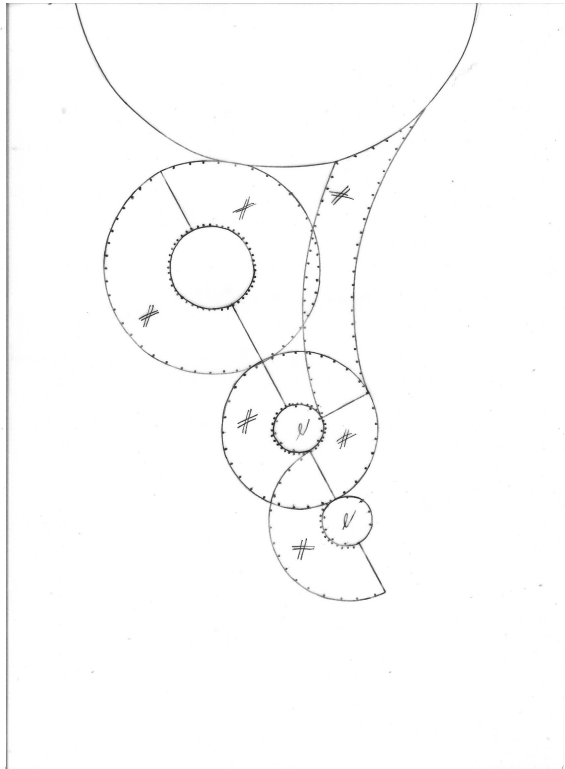

Obrázek 74

- **Orfismus – Robert Delauny**

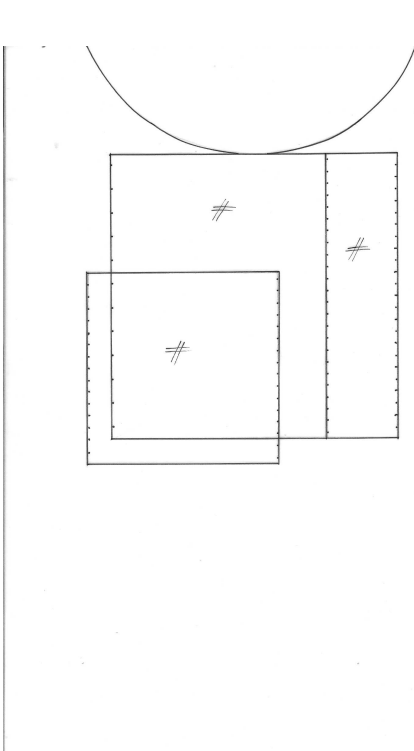

Obrázek 75

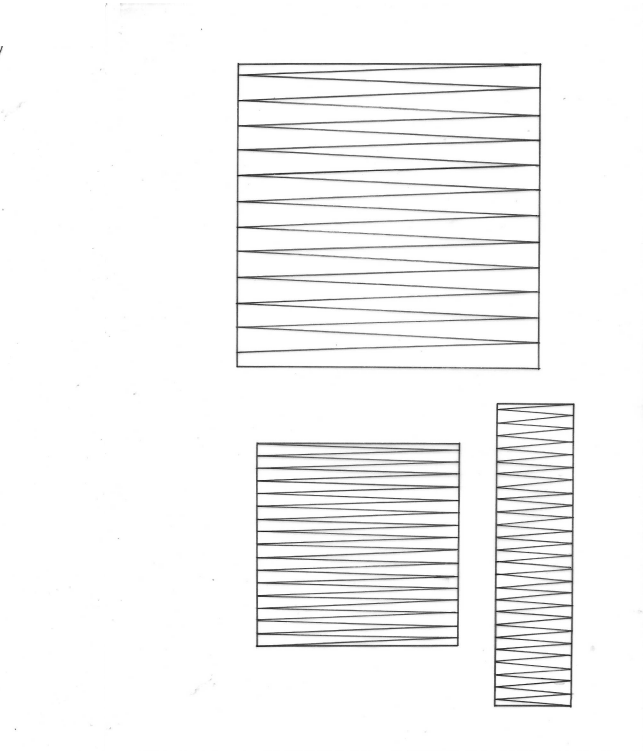

Obrázek 76

- **Supermatismus – Kazimir Malevič**

Obrázek 77

Obrázek 78

5. Fotodokumentace ručně paličkovaných šperků

- Orchidea

Obrázek 79

Obrázek 80

- **Kala**

Obrázek 81

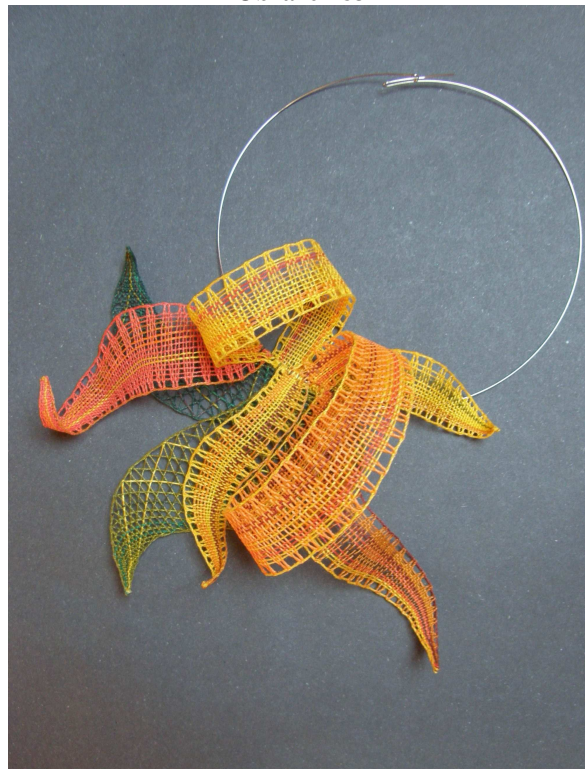

Obrázek 82

- Slunečnice

Obrázek 83

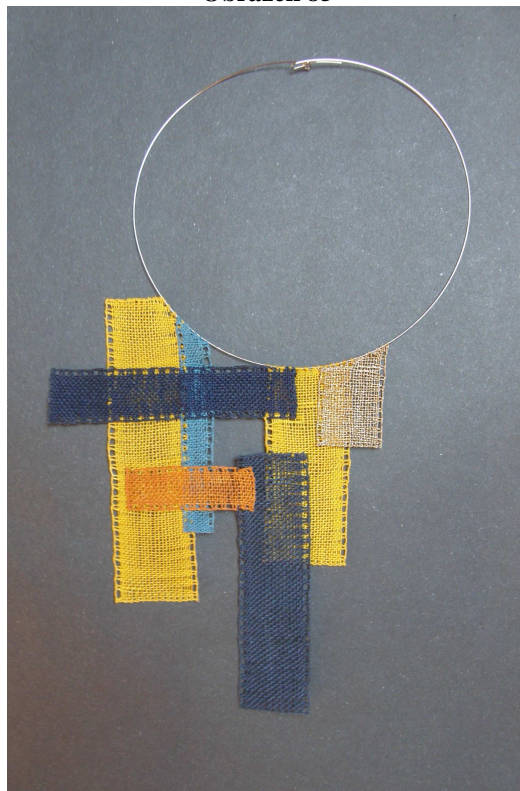

Obrázek 84

- De Stijl – Piet Mondrian

Obrázek 85

Obrázek 86

- **Orfismus – Robert Delauny**

Obrázek 87

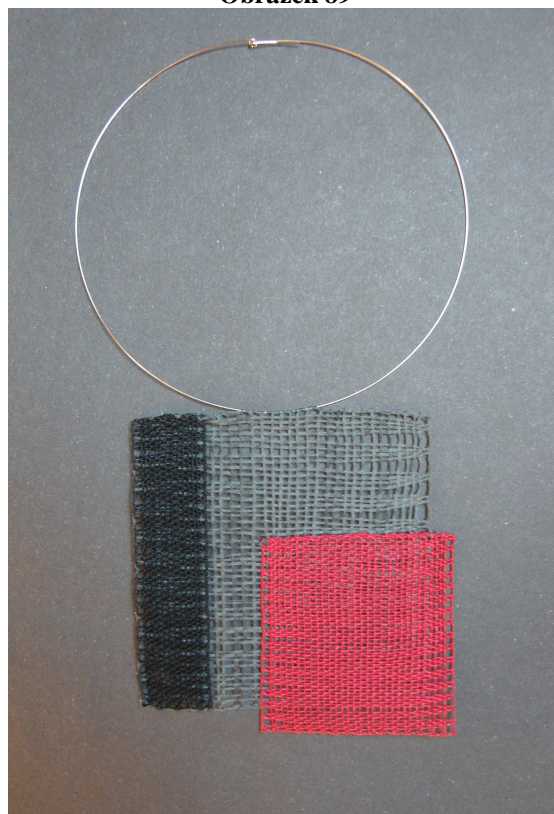

Obrázek 88

- **Supermatismus – Kazimir Malevič**

Obrázek 89

Obrázek 90